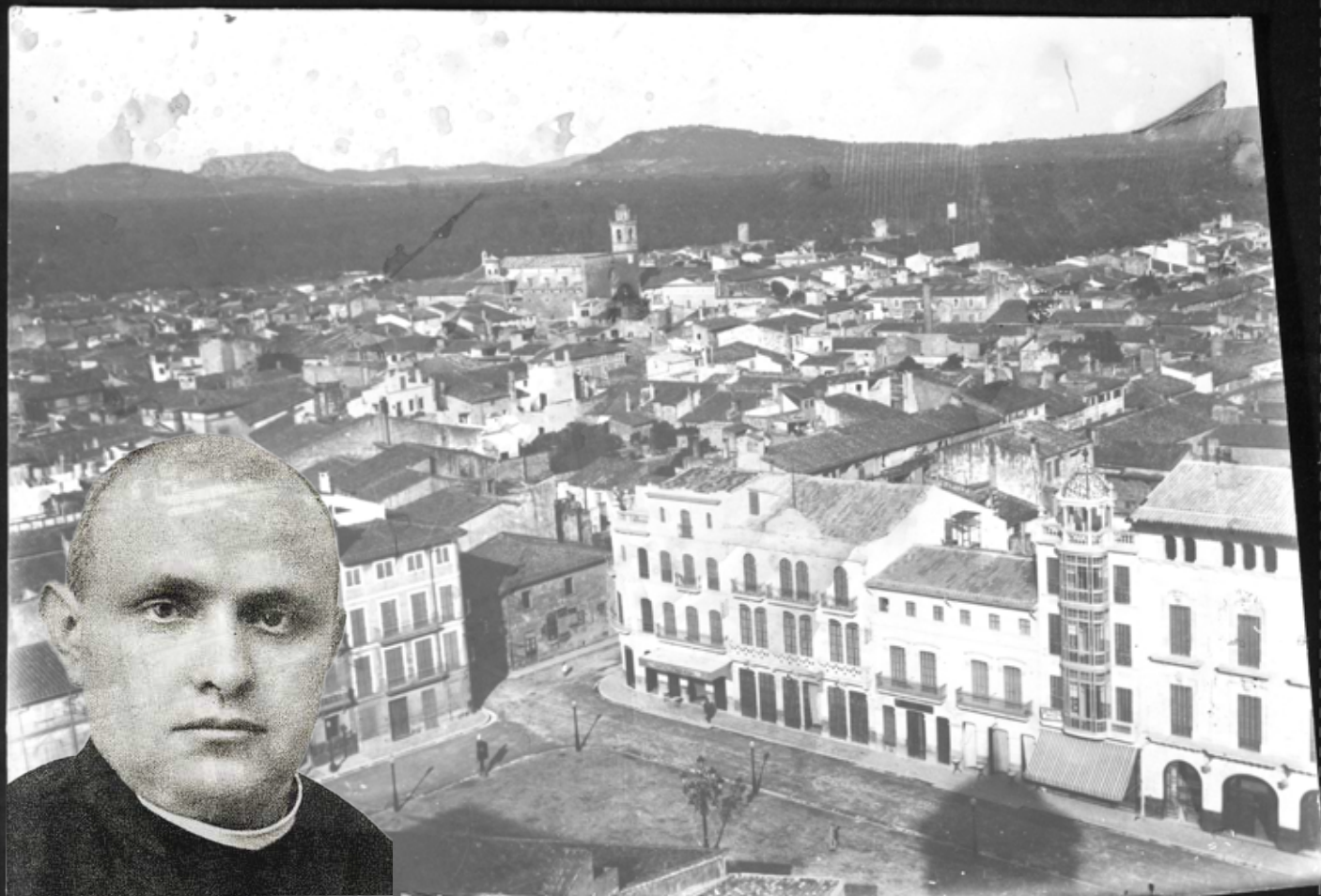

Tomàs Vibot

Pregó de Fires 2022

Llucmajor i llucmajorers
en la vida i obra de mossèn
Antoni M. Alcover

Memòria de Llucmajor

Llucmajor i llucmajorers
en la vida i obra de mossèn
Antoni M. Alcover

Tomàs Vibot

Foto coberta: Fons fotogràfic *L'Abans* - Fons Pares Franciscans TOR / IEC

Edita: Ajuntament de Lluçmajor

Disseny i impressió: Editorial MIC

Lluçmajor, Setembre 2023

DL PM 01056-2023

Índex

Presentació	9
Justificació	13
Antoni Maria Alcover,	
l'apòstol de la llengua	15
L'obra del Diccionari	19
ELS SECRETARIS	20
CORRESPONSALS I COL·LABORADORS	21
DOS COL·LABORADORS ESPECIALS:	
JOAN MÒGER I MARIA ANTÒNIA SALVÀ	25
EL CAS DE BARTOMEU FONT I CANTALLOPS	31
SUBSCRIPTORS	32
SOCIS-PROTECTORS	32
ESCAPADES FILOLÒGIQUES	36
L'EXITOSA EIXIDA FILOLÒGICA	42
SOBRE EL TOPÒNIM LLUCMAJOR	47
ESCORCOLLS TOPONÍMICS I GENTILICIS	50
NOTES SOBRE ALGUNS MOTS	50
«DEFENSA D'UN MOT CATALÀ» DAVANT UN BARBARISME	52
VOCABULARI DEL BESTIAR CABRUM	53
PARTICULARITATS FONÈTIQUES LLUCMAJORERES	53
RECONeixEMENT A MOSSÈN SEBASTIÀ SOCIES	58
Sociolingüística	59
CELEBRACIONS RELIGIOSES I LA LLENGUA	59
DISCURSOS EN CASTELLÀ I MOSSÈN ANDREU PONT	59
Crítica literària	61
Antropologia	65

Folklore	77
Promoció històrico-artística	81
Amistats traspassades	85
Vicari general	87
LES PEDRERES DE SON REUS	87
UN FANDANGO TALIQUÍN	90
ELS PORCS DE S'ARESTA I GRÀCIA	91
Annex	93
Bibliografia	97

Presentació

Senyor Batle, digníssimes autoritats, senyores i senyors.

Bon vespre a tots i benvinguts en aquest acte.

He de dir que és per a mi una gran satisfacció ser avui aquí, en aquest marc incomparable del Claustre de Sant Bonaventura, per dues raons importants:

Una, presentar el pregoner de les Fires de Llucmajor és tot un honor i alhora una gran responsabilitat, i més encara quan aquest és un bon amic, com és el cas. Fou el mateix Tomàs Vibot, pregoner d'aquestes Fires del 2022, qui em va proposar fer la seva presentació i, per l'estimació que ens tenim, no podia negar-me.

La segona raó, i no per això menys important, és la de recordar amb orgull i emoció n'Andreu Martín Burguera, el meu *padrino*, que l'any 1961, essent aleshores regidor de cultura d'aquest Ajuntament, fou el primer pregoner de *Fires amb el pregó Costums llucmajoreres en temps de Fires*, que malauradament no es va publicar.

Com ja he dit abans, Tomàs Vibot Railakari, prou conegut per la seva gran tasca com a divulgador cultural de tot el que fa referència al nostre patrimoni, serà el pregoner d'aquestes Fires, i *Llucmajor i llucmajorers en la vida i obra de mossèn Antoni Maria Alcover* és el títol elegit per al pregó del 2022.

Precisament aquest 2022 es commemora el seixanta aniversari de la culminació, l'any 1962, del Diccionari Català-Valencià-Balear, popularment conegut com l'Alcover-Moll, una tasca de més de sis decennis, iniciada l'abril del 1900, arran d'una proposta de mossèn Alcover al bisbe Campins, i que els mateixos Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll, aquest en solitari, des de la mort del manacorí, dugueren a terme.

Per a dur a terme aquesta gran obra, mossèn Alcover necessità la implicació de moltes persones, provinents de distintes zones. I aquest és el moment de l'entrada en escena de Llucmajor i els llucmajorers en la vida i obra de mossèn Alcover.

Els llucmajorers s'implicaren activament en la gran empresa del Diccionari, la major part com a col·laboradors, encarregant-se d'arreglar informació i responenent als qüestionaris de n'Alcover. El paper jugat pels llucmajorers en la gran obra del Diccionari, i també en la recopilació de rondalles, fou de summa importància. I així va ser com es forjà una bona amistat entre alguns d'aquests llucmajorers amb n'Alcover i en Moll.

Bé, deixaré de parlar del Diccionari i dels seus autors, perquè aquest tema li pertoca al pregoner, i jo aprofitaré per parlar-vos d'ell, malgrat crec que no necessita gaire presentació.

Com ja he dit abans, el polifacètic i infatigable Tomàs Vibot Railakari és el pregoner de les Fires d'enguany.

Parlar d'en Tomàs Vibot és parlar d'un gran coneixedor de la nostra cultura i amb una gran capacitat per difondre-la. És filòleg, escriptor, investigador, guia cultural, actor de doblatge i presentador.

El de Llucmajor no és el seu primer pregó, l'han precedit els pregons de festes de Banyalbufar, Galilea i Puigpunyent.

I això sense oblidar que també ha pronunciat diversos parlaments en homenatges a determinades personalitats o en actes de commemoració de fets històrics.

Ha participat en diverses Jornades d'Estudis Locals, en altres d'Onomàstica i Toponímia, i també en diversos Congressos de Patrimoni, amb l'especialitat de patrimoni rural i concretament sobre les possessions mallorquines, essent precisament aquestes a les que ha dedicat un gran nombre de les seves publicacions. L'objectiu d'aquestes publicacions és aprofundir en la història, el patrimoni, la cultura i els valors etnològics de les possessions. A Mallorca, en dir possessió, paraula que forma part del llenguatge quotidià, tothom té clar que ens referim a extensions de terra, de moltes quarterades, generalment en mans d'un únic propietari, el senyor, destinades a l'explotació agropecuària i administrades des d'un petit nucli d'edificacions anomenades ses cases. Però una possessió era alguna cosa més que això; la podríem definir com un microcosmos social; un lloc on es té una percepció distinta del temps, i en definitiva, una manera d'entendre la vida. Segons Vibot, les possessions són “transcendentals per entendre la història de la nostra illa”.

És l'autor de gairebé 80 publicacions. No, no m'he equivocat, ho heu sentit bé, he dit gairebé 80 publicacions. Tot i ser més conegut pels seus estudis vinculats a la història i al patrimoni material i immaterial de Mallorca, com les possessions, els camins, l'arquitectura, les llegendes i la toponímia. També té estudis sobre altres temes curiosos com poden ser crims, infàmes i immoralitats.

Però no ens deixa mai de sorprendre, i amb títols com El viatge de Juníper Serra, Antoni Despuig Dameto: príncep de l'Església, príncep de les Arts, i un tercer, Sant Vicent Ferrer a Mallorca, aquest en col·laboració amb na Caterina Valriu, Tomàs Vibot ha aconseguit tres retrats admirables d'aquests personatges històrics. I tot això sense oblidar que aquests darrers anys, tres elements de la nostra gastronomia com són la sobrassada, l'ensaimada i el pa han estat els vertaders protagonistes de tres dels seus llibres i ens ajuden a comprendre, amb una mirada antropològica, la nostra essència a través de l'alimentació.

Cal recordar que Tomàs Vibot, a més dels llibres, també ha publicat un grapat ingent d'articles, tant a llibres col·lectius com a diferents revistes, especialitzades i de divulgació. Alguns exemples d'aquests articles estan inclosos dins les Jornades d'Estudis Locals de diversos pobles i diferents anys, i també dins el Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, a més d'altres publicacions com actes de congressos, miscel·lànies...

També ha col·laborat al diari Balears i a la revista Brisas; així com a programes radiofònics.

Compagina la seva tasca d'investigador i escriptor amb la tasca de fer visites guiades pels indrets més importants de la nostra cultura. Quan un guia, a més de contar fets històrics, parla de la vida quotidiana, afegint-hi anècdotes, i ho conta amb la passió amb què ho fa Tomàs Vibot, és com si viatjàssim en el temps. Si heu tengut la sort de poder gaudir d'alguna d'aquestes visites i recorreguts, sabeu de què vos estic parlant.

I aquesta passió que transmet en els seus recorreguts guiats, és la mateixa que transmet en els seus llibres, mitjançant una escriptura amena i engrescadora que provoca voler saber més a cada pàgina que llegim. Fan ganes d'aixecar-nos i començar a caminar amb el llibre a la mà i fer els recorreguts

que ens indica l'autor. Tomàs Vibot continua lluitant per donar a conèixer una realitat que sovint passa desapercebuda, possiblement a causa de la seva presència quotidiana i per la manca d'atenció de la nostra mirada a l'hora de captar l'essència del món que ens envolta.

Hi ha un article de Jaume Cristòfol Pons Alorda, on molt encertadament, afirma: "Si els llibres del prolífic i incansable investigador Tomàs Vibot em semblen tan fonamentals és perquè, precisament, són una arma estricta, conscient i voluntària contra l'oblit.

L'escriptura de Vibot és erudita però propera perquè posseeix els dons de la intel·ligència i de l'oralitat. Quan el llegim és com si ens acompanyàs presencialment en una de les seves celebrades passejades guiades: ens convida a reconquerir, passa a passa, allò que hem perdut i no ho sabíem. Tomàs Vibot encarna, ell tot sol, moltes i belles biblioteques secretes que haurien de ser ben conegudes. Tots i cadascun dels seus llibres, i que en vinguin molts més, són un patrimoni que lluita contra el desrecord i la ignorància, temples dedicats als nostres llegats en perill."

Senyores i senyors, estic convençuda que a aquest pregó, com a tots els seus treballs, en Tomàs demostrarà una capacitat investigadora inigualable a l'hora de recórrer a les seves fonts, siguin orals o escrites. I que com a pregoner de les Fires de Llucmajor d'enguany, no deixarà ningú decebut amb el seu pregó Llucmajor i llucmajorers en la vida i obra de mossèn Antoni Maria Alcover.

Bones Fires a tots. És el torn del senyor pregoner!!

D'esquerra a dreta, drets: Maria Francisca Lascolas, regidora de Cultura; Éric Jareño, batle de Llucmajor. Asseguts: Tomas Vibot, pregoner, i Margalida Martín, presentadora, el dia del pregó (28 de setembre de 2022), al Claustre de Sant Bonaventura de Llucmajor.

Justificació

Per algun motiu que desconexem, Antoni M. Alcover no destacà públicament l'extraordinària participació de col·laboradors llucmajorers per a l'Obra del Diccionari. Sí que ho feu, per exemple, amb Santanyí i Felanitx, quan digué en una carta adreçada a mossèn Miquel Clar dels Llombards: «Santanyí s'es posat a nel cap de tots els pobles; ell y Felanitx son els pobles que n'han donat més» (Adrover; Vibot 2022:). Possiblement fou un comentari passatger, vehement, típic del tarannà abassegador del manacorí en un moment determinat. Però el que és cert és que Llucmajor i els llucmajorers s'hi bolcaren fora mida i les pàgines del diccionari estan plenes de referències tretes de Llucmajor i les rondalles són molt més completes i variades gràcies a una colla de generosos informants qui contaren una bona partida de narracions.

Aquest pregó l'hem dividit en vuit blocs o apartats corresponents a les àrees filològiques, folklòriques, socials, religioses, antropològiques, biogràfiques i artístiques on el manacorí es va relacionar amb el terme o llurs habitants.

Vull agrair a l'Ajuntament de Llucmajor per comanar-me aquest pregó. També a la Institució Pública Antoni M. Alcover de Manacor per organitzar el cicle de rutes anuals "Mallorca, terra de llecor", base d'aquest treball. Finalment, vull donar les més sentides gràcies a l'amiga i col·lega Margalida Martin Rimada per la presentació i també per la generosa ajuda que sempre m'ha donat en temes llucmajorers.

Font: Tomàs Montserrat /
Fons fotogràfic L'abans -
Fons Família Jaume Roig.

Antoni Maria Alcover, l'apòstol de la llengua

Mossèn Antoni Maria Alcover i Sureda va néixer a la possessió de Santa-cirga dia 2 de febrer de 1862, entre Manacor i Portocristo. Fou un home polièdric, on destacà en tot el que es proposà: escriptor eclesiàstic, lingüista, folklorista, arquitecte de diverses esglésies i capelles i periodista. Per la seva tasca a favor de la llengua catalana fou anomenat «apòstol de la llengua». Morí a Palma el 8 de gener de l'any 1932.

Les principals obres d'Antoni M. Alcover foren el *Diccionari català-valencià-balear*, el recull *Aplec de rondalles mallorquines d'en Jordi des Racó*, *La flexió verbal en els dialectes catalans* i la direcció i finançament de l'Edició de les Obres de Ramon Llull.

Era fill d'Antoni Alcover i Catalina Sureda, pagesos benestants. Visqué els primers anys seguint els costums de la tradició rural mallorquina, en un ambient típicament pagès i molt religiós. L'any 1877, quan tenia quinze anys passà a viure a Palma per estudiar en el seminari. Molt prest es donà a conèixer com a polemista intransigent, ja que el seu caràcter fort el feu intervenir en dures polèmiques. Ja des de ben jove destacà per la seva capacitat d'escriptura que li permetia tant redactar una contarella, com un article sobre temes d'actualitat o gloses.

L'any 1888 fou nomenat Catedràtic d'Història Eclesiàstica del Seminari. Dos anys més tard, el setembre de 1890, anà a València on es llicencià en Teologia. Continua els estudis i l'any 1893 es llicencià en Dret Canònic. Posteriorment, el 1895, ocupà la càtedra de Llocs Teològics, a la qual seguirien la d'Història de Mallorca, la de Llengua i Literatura mallorquines i la d'Oratòria Sagrada.

L'any 1898, el nou bisbe de Mallorca, Pere Joan Campins, el nomenà vicari general de la diòcesi, càrrec que ocupà fins al 1916. L'any 1905 guanyà les oposicions a canonge magistral de la Seu de Mallorca, de la qual fou degà el 1921.

Va establir contacte amb les persones més importants dins el món de les lletres i l'erudició del seu temps, la qual cosa li va fer veure les possibilitats literàries de la seva llengua materna, la llengua catalana, i, a poc a poc, descobrí el tresor immens de vocabulari i de formes idiomàtiques que es trobava en l'esperit dels pagesos i que brollava de la boca de la gent humil i analfabeta. Antoni M. Alcover se sentí meravellat i emocionat quan descobrí el tresor de rondalles, cançons i centenars de paraules i expressions. A partir d'aquest moment es posà a recollir una enorme quantitat de rondalles signades amb el pseudònim d'En Jordi des Racó, que s'han anat editant des dels primers moments fins avui. L'aparició de l'*Aplec de Rondalles Mallorquines* fou elogiada per literats i filòlegs, com ara el provençal Frederic Mistral o l'italià Giuseppe Pitré.

A poc a poc entrà dins el camp de la filologia romànica i viatjà per tot el territori de la llengua: València, Tarragona, Rosselló, Menorca, etc. L'objectiu era fer un diccionari de la llengua catalana amb totes les paraules antigues i modernes, parlades i escrites. Viatjà arreu d'Europa –Alemanya, França, Suïssa, Bèlgica, Anglaterra, Itàlia, etc.– per posar-se en contacte amb els millors filòlegs i romanistes del moment.

El mateix desembre de 1901, aparegué el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, la primera revista filològica d'Espanya, la qual tingué un ampli ressò entre els romanistes com el nord-català Pere Vidal, l'alemany Wilhelm Meyer-Lübke o el castellà Ramón Menéndez Pidal. Alcover fou un dels millors investigadors i científics de la filologia romànica del seu temps a Europa. Amb l'ajut de Francesc de Borja Moll aconseguí treure a la llum el *Diccionari català-valencià-balear*, una obra única a Europa encara avui.

Paral·lelament al camp del folklore, Alcover publicà una novel·la de to costumista, *N'Arnau*. Així mateix, Alcover fou autor d'algunes biografies, com la *Vida abreviada de Santa Catalina Tomassa* (1930), la *Vida del Rdm. i Ilm. Sr. D. Pere Juan Campins i Barceló, Bisbe de Mallorca* (1915) i *Vida del rei En Jaume II de Mallorca*. Sobre la història de Mallorca cal esmentar *Los Mozárabes baleares* (1922) i *Estudios sobre la historia de Mallorca antes del siglo XIII* (publicat de molt jove, l'any 1893 i següents). Com a professor de la càtedra d'Història del Seminari de Mallorca compongué unes *Lecciones de Historia de Mallorca* inèdites.

Cal recordar que fou director de la Comissió Editora de l'Edició de les Obres de Ramon Llull des de la seva fundació el 1896 fins a la dissolució, el 1919. Arribà a avalar-la amb els seus béns personals quan perdé les subvencions oficials pel conflicte amb l'Institut d'Estudis Catalans. El lul·lisme d'Alcover s'expressà també en l'organització dels actes del centenari de la mort de Ramon Llull (1915). Amb la publicació de la *Vida y martiri del il·luminat Ramon Llull*, de Joan Baptista Binimelis, començà a publicar la *Història de Mallorca* d'aquest historiador renaixentista.

Finalment, Antoni M. Alcover dissenyà les esglésies de Calonge (Santanyí), Son Carrió, la capella de la Pedra Sagrada (Santa Ponça, Calvià, etc.) i també alguns oratoris petits (Sagrats Cors, Son Vidal, etc.) sempre inspirant-se en el romànic que havia conegut en les seves excursions filològiques arreu de Catalunya.

En política fou deixeble de Fèlix Sardà i Salvany i fou capdavanter del Partit Integrista a Mallorca. Inicialment va donar suport al moviment autonomista de la Solidaritat Catalana. Tanmateix, després de la seva baralla amb l'Institut d'Estudis Catalans i la Lliga Regionalista cap a final de la dècada de 1910, s'oposà al catalanisme polític i es va fer maurista i col·laborador del Partit Conservador.

L'obra del Diccionari

Ja dins el seminari el jove Alcover demostrà aficions literàries, encara que els seus primers escrits els feu en castellà. Ara bé, Alcover començà a prendre consciència que, per a escriure les seves contarelles i rondalles, havia de fer-ho en la llengua pròpia. Així ho afirma Moll (1996: 33): «A la primeria escrivia en castellà, 'que hace más bonito' [...]. Escrivia en castellà perquè era moda escriure-hi i perquè tota la formació escolar era castellana».

Durant aquesta primera etapa, Alcover s'adonà de la gran força expressiva del llenguatge mallorquí. Va ser per això que com el temes folklòrics exigien una constant observació i anotació del vocabulari popular, el jove escriptor manacorí anà cobrat afició a aqueixa tasca i concebé ja de bona hora –encara que rudimentària– la idea de fer, amb el temps, un diccionari mallorquí més extens que els que fins aleshores havien publicat (ídem: 56).

Arran de l'amistat i mestratge de Tomàs Forteza, i sobretot per haver-li descobert l'obra filològica de Friederich Diez, Alcover s'amarà dels primers coneixements en filologia que li serviren de fonament per a abordar la futura gran obra, el *Diccionari català-valencià-balear*, obra lexicogràfica i de cultura popular que recull el conjunt del lèxic català en tots els dialectes, registres i èpoques, i que troba obres comparables en molt poques llengües del món.

A més d'això, però, el jove Alcover continuà refermant les amistats amb altres referents de la cultura i la llengua del moment, com són Miquel Costa i Llobera, Miquel dels Sants Oliver, Mateu Obrador, Pere Orlandis...

Una circumstància que fou clarament favorable per a aquesta empresa va ser nomenament per part del bisbe Pere Joan Campins com a vicari general de la diòcesi mallorquina el 1898. En primer lloc perquè des d'aquest càrrec posava a les seves ordres tot l'element eclesiàstic de l'illa; i en segon, perquè li donava un prestigi i una influència considerable davant la gran massa de seglars cultes i de bona posició, que a Mallorca, fora de rares excepcions, eren gent de missa.

ELS SECRETARIS

La primera reunió per a exposar el projecte del Diccionari es va dur a terme a la biblioteca del palau episcopal dia 6 de maig de 1900, amb molt bona acollida per part dels reunits. Dies posteriors se celebraren altres reunions per anar concretant diversos assumptes, moment en què apareixerà el primer llucmajorer implicat en l'arrencada d'aquesta titànica obra (aquesta «obra de romans», que dirà en alguna ocasió). De fet, diumenge dia 13 de maig, el mateix Alcover deixà escrit (Alcover 2003: 275-276):

Hem tenguda junta del Diccionari Mallorquí en el Palau. És venguda molta gent. A proposta de D. Pere d'A. Penya hem pres el nom de "Amics de la llengua mallorquina".- Hem fet dos secretaris més, D. Pere Antoni Sanxo i **D. Antoni Salvà de la Llapassa**. Hem començada la llista de seccions, i a alguns ja se n'hi són apuntats una bona partida".

Antoni Salvà i Ripoll

Va néixer a Palma el 1868 i hi va morir el 1952. Llicenciat en Dret, catalanista militant, soci de l'Associació per la Cultura de Mallorca, director de *La Nostra Terra* (1928-1939), fundador del Centre Autonomista de Mallorca (1930) i participà en la redacció del projecte d'autonomia per a Mallorca i Eivissa (1931). Va ser president del Foment del Turisme (1934). Publicà articles sobre el folklore de Llucmajor i uns quants poemes.

La relació d'Antoni Salvà amb mossèn Alcover era estreta i de gran confiança, tant que, com acabam de veure, havia estat nomenat secretari d'aquesta primera junta que donaria pas a la posterior infraestructura ideada per a dur endavant el Diccionari.

Font: *Gran Enciclopèdia de Mallorca*

Aquest vincle entre el llucmajorer i el manacorí torna a quedar palesa en la carta que el llucmajorer envià al manacorí dia 15 de febrer de 1903 respecte de l'homenatge a Miquel Costa i Llobera per haver obtingut el reconeixement de Mestre en Gai Saber (EAMA):¹

Antoni Salvá y Ripoll

Palma, 15 de Febrer de 1903

Molt respectable Senyor: Avuy de matí he rebut el seu avís, y ab molt de gust li contest que desitx prendre part ab l'obsequi que volan fer á n'en Costa. Presicament feya contas d'enterarme de aqui eran els organiadors, per suscrirermhi.

Ja faré de veurel á vosté; però desd'ara conteu ab mi.

Li besa les mans son afm. amich.

CORRESPONSALS I COL·LABORADORS

Com a fruit d'aquelles reunions, dia 5 de novembre de 1900 mossèn Antoni M. Alcover llegí la *Lletra de Convit* –document que podem qualificar com l'espina dorsal del Diccionari– que fou aprovada i aplaudida.

El títol complet era *Diccionari de la llengua Catalana. Lletra de Convit que a tots els amics d'aquesta llengua envia Mn. Antoni M. Alcover*, i anava dividida en capítols. Al capítol I, titulat «Proposta del pensament» exposa els treballs fets durant el segle XIX per a la formació d'un diccionari, on fa veure l'inconvenient que era fer diccionari regionals i la problemàtica que sorgia per no enfocar-los amb un criteri d'integració dins un territori lingüístic.

Al capítol II, «Què és lo que volem fer», exposa clarament l'abast totalitari que vol donar al Diccionari que projecta: ha de contenir la llengua catalana en totes le formes antigues i modernes, parlades i escrites.

Al capítol tercer, titulat «Manera de realitzar el pensament» se centra en la part pràctica: dona instruccions als col·laboradors, persones encarregades d'arreglar la informació per a cada una de les seccions en què es basava

¹ Epistolari d'Antoni M. Alcover (EAMA).

l'aplec de mots i fer-ne la cèdula corresponent. Les seccions apujaven a 583 que arribaven a tots els ordres dels conceptes (religiosos, meteorològics, urbanístics, filosòfics, etc.).

Al capítol IV se centra en els secretaris (com hem vist, un d'ells Antoni Salvà): aquests eren els encarregats de rebre les cèdules dels col·laboradors i posteriorment classificar-les i completar-les.

En el capítol V, tracta dels corresponsals, que eren els responsables de cada poble o entitat poblacional o comarcal, i que servien d'enllaç entre l'oficina central i els col·laboradors comarcals.

En el cas de Lluçmajor, a diferència d'altres pobles i ciutats, els primers corresponsals de l'Obra del Diccionari en varen ser dos, ambdós amb el nombre 30: el senyor **Antelm Salvà**, prevere i vicari, i el pintor **Francesc Salvà i Ripoll de l'Allapassa**.

Francesc Salvà i Ripoll

Nasqué a Palma el 1867, on també morí el 1950. Fou pintor neoclàssic. Estudià a la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid. El Museo del Prado fou la seva escola formal, i va sentir una especial predilecció per la pintura clàssica espanyola (Velázquez, El Greco, Ribera...). Fou deixeble de Carlos Haes, Moreno Carbonero i Federico Madrazo, la influència dels quals es nota en els seus paisatges, tipus i retrats. Fou membre de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Sebastià de Palma. Il·lustrà diverses publicacions: *Mitjorn*, *La Nostra Terra*, *El Herald de Cristo* i la portada d'*Es Pagès Mallorquí*. Falta una cronologia de la seva nombrosa producció artística, ja que moltes de les seves obres no estan signades ni datades. Disposa d'una gran quantitat de dibuixos que representen feines del camp, escenes i festes populars. També utilitzà la tècnica a l'oli i a l'aquarel·la. Dins un academicisme classicista, destaquen les obres de tema religiós i costumista. Pintà al fresc la cúpula de la capella de la Puríssima Concepció del convent de Sant Bonaventura (1928) i les pintures de la capella del Betlem de la mateixa església (1930).

Font: Gran Enciclopèdia de Mallorca

Durant l'any 1901, la *Lletra de Convit* s'escampà arreu del territori i mossèn Alcover feu en els mesos d'abril i maig el seu segon viatge d'exploració i propaganda per terres catalanes continentals i una escapada a Menorca.

Dia 17 de novembre, dins la sala del bisbat de Mallorca hi hagué aplec general de col·laboradors per a inaugurar els treballs del Diccionari, amb assistència de molta gent. Va ser en aquest moment quan proposà la idea de publicar el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, el qual es convertí en la primera revista filològica d'Espanya.

El mes de desembre de 1901, arrecà el *Bolletí*, una revista «per promoure i dur a cap la formació del lèxic d'aqueixa llengua». A la introducció hi podem llegir (*Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* I: 2-3):²

Escomesa ¡ALABAT SIA DEU!...

L'Obra del Diccionari de la Llengua Catalana necessita, com el pa de cada dia, un medi de comunicació pronte y fàcil entre sos nombrosos col·laboradors de Catalunya, València, Rosselló, Balears, per mantenir l'unitat, armonía y concordansa d'acció, tan indispensables per el bon èczit de l'obra, y per donar totes aquelles instruccions y fer a sobre totes aquelles coses que sien necessaries part en la gran feinada". D'aquí el Butlletí del Diccionari (escrit aleshores *Bolletí*).

En aquest primer volum del *Bolletí* hi ha sis pàgines dedicades a transcriure cartes de prelats, sota el títol "Benediccions dels Bisbes y Prelats del territoris de la llengua catalana a favor del projecte de Diccionari de la mateixa llengua".

2 *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (BDLC).

Tot just arrencar, el mateix desembre de 1901 mossèn Alcover comptà amb 559 col·laboradors arreu de tot el territori de parla catalana. Pel que fa als primers **col·laboradors** llucmajorers, se n'apuntaren inicialment deu (BDLC I: 19-94):

Nombre	Nom
32	Maria Antonia Salvà de l'Allapassa.
56	Antoni Jaume (C / Vall, 77. Llucmajor).
63	Antoni Tomàs (C/ Rey en Jaume. Llucmajor).
198	Nadal Garau (rector).
199	Tem Salvà (vicari).
200	Sebastià Socies (vicari).
201	P. Rigo (Superior Frares Franciscans).
432	Jaume Sastre (C/ Melià, 13. Llucmajor).
434	Guillem Tomàs (C/ Font, 58. Llucmajor).
435	Guillem Miralles (Plaça Major. Llucmajor).

Ja en el *Bolletí* n. 10, de setembre de 1902 –és a dir, pocs mesos d’haver engegat l’empresa de la confecció de cèdules per a la calaixera– mossèn Alcover publicà una llista amb els col·laboradors de «poca son», és a dir, aquells que havien treballat d’una manera més intensa en arreplegada de mots. En aquesta llista hi apareix (BDLC I: 204):

lo **Rt. D. Sebastià Socies**, Vicari de Llucmajor, mes de 1000

A poc a poc, la llista de col·laboradors s’anà ampliant. En 1904, mossèn Alcover ja en comptava amb 1.276. En aquest anys s’hi havia afegit el llucmajorer **Antoni Garcias i Vidal**, qui aleshores vivia al carrer Major, 85 (BDLC II: 44).

L’any següent (1905), el nombre de col·laboradors apujà a 1311. També en aquest nou còmput hi hagué un llucmajorer: «En **Joan Tomàs**.- Bandera, 39. Llucmajor». (BDLC II: 66)

En el 1906, ja n’eren 1.456. S’hi havia afegit «en **Pere Thomàs de Llucmajor**». (BDLC III: 102)

DOS COL·LABORADORS ESPECIALS:

JOAN MÒGER I MARIA ANTÒNIA SALVÀ

De tots els col·laboradors, però, n'hi hagué un a qui mossèn Alcover establí una profunda amistat i a qui mai no agrai del tot la tasca feta en favor de la llengua: Joan Mòger i Noguera, *de les Males Cases*.

Joan Mòger i Noguera *de les Males Cases*

Va ser un propietari rural de Llucmajor, d'on va ser jutge de pau i, en tres ocasions, batle com a cap del partit conservador. Entre 1925 i 1929 va anotar i comentar una col·lecció de 1.524 cançons en cinc llibretes manuscrites.

Anys més endavant, el desembre de 1923 el manacorí se n'enrecordà d'ell com un d'aquells col·laboradors «de poca son»: l'amo Joan Mòger (BDLC XIII: 265):

Un col·laborador de poca són

Mos hi ès sortit de bon de veres el nostre bon amich l'amo N Joan Mòger, de Llucmajor, qui s'oferí a escriuremos les moltíssimes de cançons populars que ell sap de petit, i en poch temps mos n'ha enviades devers cinch llibretes plenes, ab una baldor tal de mots i girs castissos que constitueixen un vertader tresor per l'obra del Diccionari.

La gran consideració de que mossèn Alcover tenia de Joan Mòger es constata en el present que li va fer el mes de juny de 1917: un llibre de les *Contalles*. El llucmajorer li agrai el detall amb una sentida carta: (EAMA)

Llucmajor 6 juny de 1917

Molt Ils. Sño Antoni M. Alcover
Molt Señor meu y amic.

Per mans del Señor Recto errebüt un llibre seu de Contalleras, de lo cual estic molt content encare que no era merejedo de tan gran obsequi, per lo meteix li don un milló de gracies.

Font: AMER / Fons fotogràfic L'Abans -
Fons Hereus Francisca Caldés Carbonell

Res mes per vuy que comendacions de se meve femili que gracies é Deu esta bone i ja sap Voste que sempre pot dispondre de tot lo que li serves- que es seu emic que en nom de N° Seño Jesucrí[s] el salude

Juan Mojer

L'altra gran col·laboració va venir d'una de les figures més importants del panorama literari i cultural de finals del segle XIX i de la primera meitat del XX: la poeta i traductora Maria Antònia Salvà i Ripoll.

Maria Antònia Salvà i Ripoll

A néixer a Palma el 1869 i morí a Llucmajor el 1958. Poeta. Òrfena de mare des de la seva infantesa, el seu pare, que exercia d'advocat, la confià a unes ties a Llucmajor, on residí fins a sis anys. Després passà al costat del seu pare a Palma, i féu els seus estudis al Col·legi de la Puresa. A setze anys tornà a Llucmajor, on residí gairebé tota la vida, amb bones temporades al camp, a la possessió pairal de la Llapassa. Menà sempre una vida sedentària, però l'any 1907 pogué realitzar, en companyia de Costa i Llobera, un viatge per Atenes, Constantinoble, Patmos, Rodes, Xipre, Beirut, Haifa, Terra Santa, el Caire i Roma. Amb aquest viatge consolidà una forta amistat amb Costa, la benèfica influència del qual no li faltà mai més. Aviat féu també noves i bones amistats, entre les quals destacarien les de Miquel Ferrà i Josep Carner, que esdevindrien els seus guies i mentors literaris. El 1903 fou premiada al Certamen Literari de les Fires i Festes de Palma (Mallorca) pel seu poema *Joc de nins*. La seva obra poètica fou aplegada en els següents volums: *Poesies* (1910), amb pròleg de Costa i Llobera, *Espigues en flor* (1926), amb pròleg de Josep Carner, *El retorn* (1934), *Llepolies i joguines* (1946). Més endavant, en la col·lecció «Obres de Maria-Antònia Salvà», a més de les reedicions d' *Espigues en flor* i d' *El retorn*, publicà *Cel d'horabaixa* (1948), *Lluneta del pagès* (1952), i *Entre el record i l'enyorança* (1955), volum, aquest darrer, de prosas autobiogràfiques. La seva tasca de traductora fou també important i de força interès: *Les illes d'or* (1910) i *Mireia* (1917) de Frede-

Font: Foto del cartell de l'any Salvà. Biblioteca Lluís Alemany

ric Mistral, amb cinc reedicions posteriors, *Les Geòrgiques cristianes* de Francis Jammes (1918), *Els promesos* d'Alessandro Manzoni (1923-24) i *Poemes de Santa Teresa de l'Infant Jesús* (1945). Deixà altres versions inèdites de Petrarca, de Manzoni i de Pascoli. Josep Carner publicà el 1957 una extensa *Antologia poètica*, precedida d'un important estudi crític sobre la seva obra.

Del grau d'implicació de la poeta amb l'obra del Diccionari -així com en altres assumptes-, se'n fa ressò la intensa correspondència entre ambdós. Heus-ne aquí alguns exemples: (EAMA)

1. *[Fraseologia sobre els mesos de l'any]*

Sr. D. Antoni M. Alcover Pre.

Molt respectable senyor y amich: l'en demá d'haver vengut V. á ca nostra me recordaren alduns adagis propis de sa rondaya d'es mesos y los hi veníy per si acás los vol aprofitá.

Jané- "Polles de Jané ponen en payé"
Axo ho diuen ses madones per significar que ses polls nades dins aquest més en s'estiu ja fan ous y per axo per aquest temps posen totes ses lloques que poden.

Hi ha també aquell altre "any de neu any de Deu" que també sembla propi d'aquest mes.

Febré- "Si la Candelera plora s'ivern es fora".
Això ho diuen perque en tirarsé de brusca per aquest temps al punt ja no fá fret.

Agost - "Per S. Llorenç figas a querns"
Además hi ha aquets altres

Febrer - "Per S. Maria l'oronella ve y el tórt s'en va"

Abril-“Per S. Jordi garbes d’ordi”

Maig-“P’el Rosé tot vé” (totes ses cuhites)

Juny – “Per S. Pere ja volten la figuera” (figas flós)

Octubre – “Per S. Lluç nesples apellúch”

Com que á sa primera part de sa rondaya sempre se fa menció de sa feyna convé no oblida ses matansas y botifarróns freschs p’ès Novembre y sa venta de Pollastres p’ès Decembre y aquí hi venen molt be altres dos adagis “sa feyna es santa y assanta” y “d’es trabay surt es profit”.

Esperant me dispensara tanta franquesa, li besa la ma ab reverencia.

M. Antoni Salvà
Lluçmajor, 21 de Mas de 1898

2. *[Enviament de goigs antics]*

Al M. I. Sr. D. Antoni M. Alcover Pre.

Molt respectable senyor y amich: Vaig rebre la seua honrosa carta y ab ella, l’encomanda dels goigs a San Francesch de Paula y no li vaig contestar tot d’una a causa de trobar-me aquells dies ab exercicis espirituals. Acabats aquests, per enterarme un poch de l’asunto vaig llegir els goigs antics que vosté m’enviava (...)

Maria Antoni Salvà
La Llapassa 10 de Febrer de 1899

3. *[Sobre l'obra del Diccionari]*

Sr. D. Antoni M. Alcover Pre.

Respectable senyor y estimat amich:

He rebut la seua honrosa carta y en contestació dech haverli de dir que “lo milloret” de les meues poesias está ja publicat y de les poques que me queden inedites la major part no treuen romana com deym ab bon mallorquí. Ab desconfiança n’hi enviï dues que no se si trobará prenidores. Si acas serveixen per lo que vostè demana, fassem favor de revisrles y corregirles sobre tot baix del punt de vista ortografich que segurament tendrán moltes faltes perque en quant á ortografía mallorquina no’n sé palada.

P’el Bolletí de la Societat Arqueologica rebut anit passada he vengut en conexement del plá que vostè ha traçat per la gran obra del diccionari de la llengua el qual m’entusiasma tant, que oblidant per un moment la meua insuficiencia, vaig sentir grans desitjos d’oferirme en quesvuya pogues ajudar á la gran obra; y avuy encara li dich, que si en qualche cosa sevesch, que m’ho diga y ho faré de mil amors.

No sé encare quant anirem á ciutat. Tench moltes ganes de sentir li contar son derrer viatge de paraula.

Els meus germans el comanen molt ferm.

Pregui á Deu per mi, y per tots. Sa respectuosa amiga en Jesus y Maria

Maria Antoni Salvà
Llucmajor 29 de Septiembre de 1901

[Diccionari: perquè el seu germà es refreda. Carta que xerra que ella ha obtingut un premi poètic per un poema; poemes enviats a en Costa, etc.]

A Mossén Antoni M. Alcover

[...]

Are anem á lo del diccionari. El meu germá de tot-d'una com qu'estás animat á fer qualque cosa, però després s'ha anat refredant, embegut ab sos cuidados de la familia y hacienda ¿Que hi farém? Pareix que Deu no'l crida per aquest vent. En quant á mi, he trabayat una mica, poquet, heu confés, però tench algunes cédules fetes y una llista de paraules per fer-ne mes, en caure be. Les cédules de que li parl son de diferents seccions, y totes de llenguatge vivent. No li puc doná mes claricies perque tot ho tench á sa Llapassa. [...]

Lluçmajor 26 de Janer de 1903

4. *[Agraïments per la millora lingüística; subscripcions al Bolletí]*

Lucmajor 4 Novembre 1903

Sr. D. Antoni M. Alcover

Palma

Respectable amich:

Fara cosa d'una mesada qu'l Sr. Ecónomo ens entregá a n'en Francesch y á mi un exemplar per hom d'el seu llibre "Questions de llengua y literatura catalana". Le hi agraesch de cor perque m'ha fet molt de be. Are veig que en materia de sintaxis estava crua de tot. Tant que malavetjava no emprá en mos escrits cap paraula que no fos ben mallorquina, y en sa construcció castellanizada á la vela! ¡Cap com aquesta! pero jo li assegur que estaré alerta de avuy endavant, sobre tot en l'us de l'ausiliar "esser" y amb la concordansa del participi amb lo terme d'acció qu'es en lo que mes haure feta canya flaca. A n'els altres punts els mallorquins no hi faltan gayre, gracies á Deu. [...]

En aná jo á ciutat, arreglarem contes amb l'administració del Bolletí ja que en aquest poble no tench noticia de que hi haja corresponsal [...]

5. *[Congrés de la Llengua Catalana]*

M. I.S. D. Antoni M. Alcover

Molt respectable amich:

Benvingut dia de la seua excursió per Catalunya. Me sorprengué el que ja n'hagués tornat quant jo encara el creya per allà. Per axò mateix no li havia demanar per m'inscrigués com a congressista, per que no sabia a-n a qui dirigir-me.

Ara qui ja ho sé, li dich que “en som” jo també, y de bon-de-veres, y que estich de lo mes contenta de veure l'entusiasme que s'es desxondit per tot y que tant nos umpl el cor a tot els qui xalam ab les coses de ca-nostra.

Pot contar que en tots els triomfs que obtenguen los acompanyará sempre en esperit aquesta sa respectuosa amiga.

Maria Antonia Salvà
Ciutat -18 de Septembre.1906.

EL CAS DE BARTOMEU FONT I CANTALLOPS

El llucmajorer Bartomeu Font i Cantallops havia estat alumne d'Antoni M. Alcover al Seminari durant els dos darrers cursos de teologia. Col·laborà amb el Diccionari amb el número 1221 i apareix domiciliat al carrer de la Gerreria. Així mateix va participar en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1906.

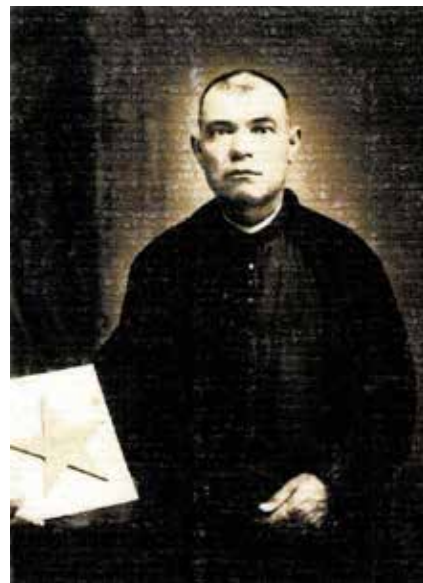
Bartomeu Font i Cantallops

Nasqué a Llucmajor dia 20 d'octubre de 1871, fill de Bartomeu Font i Miquel Cantallops. Estudià al Seminari de Mallorca i el 25 de novembre de 1896 formalitzà el Títol Patrimonial amb el qual acreditava la capacitat sense la necessitat de percebre cap sou de l'Església de Mallorca. Rebé tonsura el 1896, i el presbiterat el 1898 de mans del bisbe Pere Joan Campins.

Col·laborà en l'obra del Diccionari, exercí la docència a algunes escoles de Sant Josep i a la barriada de Son Ferriol i formà part del Club Esperantista de Palma. Visqué a Son Ferriol fins al 1949, any de la seva mort.

La col·laboració, però, es va veure trencada per un judici a causa d'un pagaré de 750 pessetes que va ser reclamat a Font, en el qual va intervenir Antoni M. Alcover com a vicari general, ja que les autoritats eclesiàstiques es posicionaren en contra d'ell. Tot i que la justícia fallà a favor de Font inicialment, el 1909 revocà la sentència i imposà el pagament de costes del judici. Atès que no va poder fer-ne front, va perdre lloguers i també una finca sencera. Davant això, Font demandà el tribunal eclesiàstic «per anul·lar els darrers actes administratius i compensar els perjudicis econòmics rebuts» (Oliver; Font 2018: 21).

Tots els esforços de Bartomeu Font varen ser inútils i acabarà perdent totes les apel·lacions i revisions del procés. A diferència d'altres col·laboradors, trencarà de manera molt violenta l'amistat amb mossèn Alcover.

Font: Bartomeu Font Cantallops i la fundació de Son Ferriol (2018)

SUBSCRIPTORS

El Bolletí del Diccionari es podia publicar gràcies als **subscriptors**, dels quals els corresponents es feien càrrec de cobrar la quota i d'enviar cap a Palma, al carrer d'en Serra, els diners per reinvertir-los en les noves publicacions. Segons el mateix mossèn Antoni M. Alcover, Lluçmajor, juntament amb Ciutadella i Manacor eren les tres ciutats de totes les illes Balears que més subscriptors tenien (BDLC XIV 1926: 253): «Altres bons centres d'activitat son Ciutadella de Menorca, Manacor i Lluçmajor, qui mos han donat ja un gros contingent de suscriptors».

SOCIS-PROTECTORS

Per altra banda, a partir de l'any 1923 es creà la figura del **soci protector** del Diccionari, una figura nada per ajudar econòmicament el Diccionari («La benemèrita Lliga dels Socis Protectors, fundada per ajudar econòmicament al Diccionari Català-Valencià-Balear i per procurar una major rapidesa en la publicació, pren increment de cada dia»).

De la cinquantena dels primers socis-protector, n'hi havia un de Manacor, tot i que resident a Llucmajor des de feia molt de temps: mossèn **Andreu Pont i Llodrà** (BDLC XV 1933: 44). Mossèn Pont esdevindrà, a més d'un important soci-protector, un dels col·laboradors i amics més propers del manacorí. El mateix Francesc de B. Moll així ho deixà escrit en una nota al mateix *Bolletí* (BDLC XVII 1935: 197): «Mn. Andreu Pont i Llodrà, eminent sociòleg, avui Rector-Arxiprest de Llucmajor, i tota la vida l'amic més íntim i feel de Mn. Alcover».

Andreu Pont i Llodrà

Nasqué a Manacor el 1861 i morí a Llucmajor en el 1938. Sociòleg. Sordenà (1885) de prevere i es dedicà al llarg d'un decenni a l'ensenyament al Col·legi de Segon Ensenyament de Manacor. El 1898, emigrà a Montevideo (Uruguai), on inicià la seva trajectòria com a sociòleg. Estudia (1901-03) sociologia a França, Bèlgica i Alemanya, i col·laborà a *El Diario de Mallorca*. Entre 1903 i 1907, treballà a Buenos Aires, on fou director de la Liga Democrática Cristiana, i col·laborà a la *Revista Eclesiástica*, de Buenos Aires, Tornà (1907) a Mallorca reclamat pel bisbe Pere Joan Campins. Fou (1907-09) director del diari confessional *La Gaceta de Mallorca*. El caràcter social catòlic que donà al diari topà amb la intransigència de l'integrisme mallorquí i fou destituït (1909) pel bisbe. Era corresponsal d'Acció Social Popular, a Mallorca i pronuncià conferències en les Setmanes Socials Catòliques, de Sevilla (1908) i de Barcelona (1909). Posteriorment fou rector de San Marçal (1909-13) i de Llucmajor (1913-38). Escriví *El descanso dominical. Estudio ético*, guanyador del Certamen de Fires i Festes de la ciutat de Mallorca (1903).

Font: Gran Enciclopèdia de Mallorca

La relació estreta entre Andreu Pont i mossèn Alcover es palesa també a través de la correspondència: (EAMA)

1. *[suggeriment col·laborador del Diccionari]*

M. I. Sr. Dr. Antoni M. Alcover

Benvolgut amic: He pensat en que si encara necesites un col·laborador del Diccionari per feina com la que jo fas, el trobaries molt bo en b'en Capllonch (D. Miquel) qui sab alemany, anglés i francés. Me sospit que no li vendria malament guanyar un poc ab aquesta feina.

Jo casi en tenc un milenar de papaletes fetes; estic ara la pàg. 73 del llibre que me donares.

Si et vé bé podries enviarme un perey de milenars més. En b'anar a Ciutat les te duré a les que tenguen llestes.

[...]

Ton afm. en Xto
Andreu Pont, párrro.
Lucmajor 21 Mars 1921

2. *[Col·laboració en l'obra del Diccionari]*

Amic molt estimat: Vos esperam el dia anunciat p'el bon amic En Moll. Jo he acabades les paperetes i tots dos acabam la feina. Si te convé, esper que dureu una i altre cosa. [...]

A[ndreu] Pont, Rector

Lluçmajor-dimarts
[mata-segells: 10 MAY 22]

Al M. I. Sr. D. Antoni Alcover
Degá del Cabildo d'aquesta S. I. C.B.
Carrè St. Bernat-Palma

3. *[Col·laboració Diccionari, excursió a s'Estanyol]*

Estimat amic: a nèn Tem, per anar a l'Estanyol, li vé millor la setmana després de Cincogema [...]

Andreu Pont, pre.
Llucmajor 26 matx 1922

4. *[Restituir l'antic culte a Santa Càndida: religiós]*

M. I. D. Antoni M. Alcover

Amic estimadíssim. L'Ajuntament d'aquí vol restituir son primitiu esplendor a la festa de Santa Càndida, martir, copatrona d'aquest poble.

Entre altres coses desitja que tú vengues a celebrar a l'Ofici y que prediqui o el Sr. Sanxo o el Sr. Espases.

Podràs venir tu? Podrà predicar el Sr. Sanxo, i sino el Sr. Espases?

La festa es el 2on Diumenge d'Agost.

Si pots dur la contestació, en venir dimecres t'ho agrairé.

Memories de tots els d'aquí.

Ton afm. en Xto.
Andreu Pont

En sabre qui ha de predicar li enviaré unes notes sobres les reliquies de Santa Càndida

Llucmajor 31 joriol 1922

L'any 1935, s'hi afegiren sis nous socis-protectors del Diccionari, un dels quals llucmajorer, militant del partit polític Unió de Dretes de Palma: **Jeroni Massanet Sampol**. (BDLC XVII: 82)

ESCAPADES FILOLÒGIQUES

Les escapades i les eixides filològiques eren sortides encapçalades pel mateix Antoni M. Alcover amb la finalitat de recollir material per al Diccionari. Amb el temps, les escapades es varen definir com a sortides d'uns pocs dies de durada per la mateixa illa de Mallorca, mentre que les segones eren fora i durant més temps. La primera escapada que feu (que aleshores encara denominà *eixida*) la dugué a terme entre els mesos d'agost i desembre de 1903. El manacorí justificà l'itinerari a les mateixes pàgines del *Bolletí* (BDLC II 1904: 3):

Per impulsar més y més la tasca lexicogràfica y completar l'estudi de la nostra fonètica y morfologia, fa mesos que Moss. Alcover recorre els pobles de Mallorca, amb l'idea de no deixar-ne cap sense visitar, tot aprofitant les llegendes que li queden, que no son gayre.

Començà per Capdepera el 2 d'agost, i després anà a Muro, Sineu, Calonge, Felanitx, Montuïri, Alaró, Esporles, Banyalbufar, Marratxí, Consell, Santa Maria, Santa Eugènia i Algaida. Els dies 14 i 15 de novembre passà per **Llucmajor**. Llavors continuà per Campos, Santanyí, Binissalem, Bunyola, Orient, Inca, Campanet, Moscarí, Biniamar, Mancor, Selva i Caimari.

Anys més tard, entre els dies 19 i 23 de febrer i l'11 i 13 de maig de 1922, mossèn Alcover, acompanyat ja de Francesc de B. Moll faran una *escapada filològica* que reté força ferm. En aquesta, entre moltes altres personalitats, s'hi afegirà mossèn **Antoni Josep Pont i Llodrà**.

Antoni Josep Pont i Llodrà

Nasqué a Manacor el 1852 i morí a Llucmajor el 1931. Fou sacerdot i músic. Fou organista de la parròquia de la seva vila i el 1897 fundà, juntament amb Antoni Noguera, la Capella de Manacor, que tingué molta relació amb els intel·lectuals regionalistes mallorquins. Dirigí també la capella de la seu de Mallorca i replegà tonades populars mallorquines, publicades en part per Felip Pedrell en el seu Cancionero musical español. El seu germà Andreu Pont i Llodrà (Manacor 1861 — Llucmajor

Font: Gran Enciclopèdia de Mallorca

1938), sacerdot, dirigí *La Gaceta de Mallorca* (1907-10), d'un catolicisme força avançat socialment.

Mossèn Antoni M. Alcover feu una relació dels llocs que visitarien en aquesta escapada a les pàgines del *Bolletí* (BDLC XIII 1923: 14-15):

Escapades filològiques

Així anomenam les Eixides curtes que hem fetes enguany a diferents bandes de Mallorca per escorcollarles filològicament. Vetassí les que hem fetes fins ara: a) a Esporles els dies 12 a 15 de febrer, —b) a **Llucmajor** els dies 19-22 de febrer; c) an Es Llombards (Santanyí) els dies 22-25 de febrer; c) an Es Llombards (Santanyí) els dies 22-25 de febrer; —d) a Son Crespí Vell (Manacor) els dies 17-20 abril; —e) a Vilafranca de Bonany els dies 21-23 abril; —f) a Manacor els dies 23-25 abril; —g) a Artà els dies 25-29 abril; —h) altre pich a **Llucmajor** els dies 11-13 de maig. Llavò n'hi ha una escapada que fèrem entany a Manacor i Son Crespí Vell els dies 19-24 maig, i per descuyt no n'hem donat conte. Mes envant contarem fil per randa totes aqueixes escapades, si Deu ho vol i Maria.

La relació de participants i també la crònica de les profitoses jornades de febrer de 1922 quedaren immortalitzades a les planes del *Bolletí*. Possiblement, un dels millors reconeixements que el manacorí feu de Llucmajor i dels llucmajorers es troba en aquest escrit: (BDLC XIII: 14-18)

Dia 19 febrer

Ab en Moll agafam el tren de les dues trenta i cap a Llucmajor son les feynes.

Ens esperen a l'estació mos bons amichs **Mn. Antoni Josep Pont**, **Mn. Telm Salvà**, Vicari d'assí, i son oncle **Pamo'n Damià Sastre**, lluchmajorer igualment de 72 anys d'edat, entès ferm en ram de bestiar i de conrar la terra. Li envelam a la Rectoria, a on trobam els altres amichs nostres: **Mn. Andreu Pont**, **Rector de Llucmajor**, **Pamo'n Joan Móger de les Males Cases** i **Mtre. Josep Ferrer** i Ca-

tany, l'escolà d'aquesta parròquia. L'amo'n Joan és un dels primers propietaris d'assí, entès fora mida en ram d'abres i de conrar la terra i un cristià d'aquells més cepats d'ànima.

Dia 20 febrer

Se presenten a les vuyt i busques **l'amo'n Damià i l'amo'n Joan** i mes tardet els **Rts. Vicari Mn. Telm i Mn. Antoni Noguera**, i ja som partits a descapdellar: ells a dir mots i nosaltres a escriurelos.

En Moll se passa tot lo sant dia, matí i cap vespre, ab l'amo'n Damià, donantli aquest tot l'esplet de mots del ram d'ovelles que anit passada no li digué i totes les paraules referents a llet, formatge i llana i després tota la nomenclatura del bestiar gros (égues, mules, cavalls, ases, bous) i del bestiar de cerra (porchs, porquim, sobrassades, botifarres, botifarrons, llengonisses) i qualque cosa de cabrum. Llavò emprenem el vocabulari d'abres fruytals, endardellant els mes abundosos de Lluçmajor: pomeres i pereres.

Jo me pas igualment matí i cap vespre estudiant ab l'amo'n Joan tota la tractalada de mots referents a les parts del cos humà, a la vida religiosa, edificis sagrats, costums casolanes i festes anyals, i vos assegur que en surten a betzefs de mots curiosíssims, resultant **la vida lluchmajorenca antiga d'una color local intensíssima i d'una opulència ètnicament meravellosa**. ¡Quina llástima que una gran part d'aqueixa vida se sia esveida baix de la dessustadora acció del cosmopolitisme, que és vertaderament pesta cernuda per tal vida, i que bellament li poden cantar aquella cansó que corr per tot Mallorca:

*Saps que la vaig notar be
la paraula que'm digueres!
Garrida, tant de mal feres
com sa boyra a ses cireres
quant està en flò's cirerer.*

Li hem pegat fins devers les set, i llavò hem llicenciats l'amo'n Joan i l'amo'n Damià, que han tenguda la santa i heroyca pacièn-

cia d'aguantarmos el costat matí i cap-vespre, com pochs homes ho haurien fet!

Mes tart, llests de totes les altres feynes que calien, mos ne son anats ab un peu devant l'altre a donar part a la nit.

I prou fins demà dematí, si Deu ho vol i Maria.

Dia 21 febrer

De bon matí En Moll se'n va a ca les Monges de la Caritat per escorcollar ab les minyonetes de la costura que hi ha, els jochs infantils, els intensius i la fonètica. Vetassi les minyonetes que les Monges li presenten per tal escorcoll: **Maria Puig i Montserrat de 10 anys, Margalida Socies i Llambies de 12, Antònia Garcies i Catany de 10, Francisca Catany i Pons de 10, Maria Sastre i Tomàs d'11, Maria Romaguera i Cardell d'11, Margalida Rubí i Catany d'11, Francina Garau i Tomàs de 12.**

Comensa a preguntarles dels jochs que elles son tan afectades de fer, i totes li responen come canaris i n'hi diuen fins a catorze, casi tots ben interessants i ab la mateixa seguida els aglapeix una partida de fenòmens fonètichs i un esbart d'intensius (augmentatius i diminutius) ben bufarells, i s'hi peguen fins a les onze.

A les vuyt i busques s'entrega l'amo'n Damià Sastre i seguim ab ell l'enquesta sobre les festes i costums lluchmajorenques, tan pintoresques i curioses, de la diada de Pàscua fins a Nadal, i s'hi envitricollen una partida de coses que ens donen un bell raig de mots d'allò d'allò. I ell diu que diu mots i frases, i jo escriu qui escriu, com mos ne temem, sentim l'automòvil del nostre coral amich D. Miquel Mataró, Balle d'assí, banquer i gendre de l'amo'n Joan Móger, que se'n ve a cercar-mos per anar a dinar ab ells a **Son Munar** i veure **Ses Males-Cases**. Eren les onze i quart. Ens aficam dins l'automòvil ab el Sr. Rector i En Moll i menant la corredoríssima màquina D. Miquel, que ès un menador de primera bona (no dich chófer perque per la meua Duana no passen paraules tan barbatxes com aqueixa) ab un sant-i-amen som

estats a Son Munar (8 kilometres lluny de la Vila). Son Munar i Ses Males-Cases son dues possessions de l'amo'n Joan, que ens ha mostrades, admirant els seus sementers i la grandiosa partida d'amel·lers, garrovers i figueres, casi tot sembrat d'ell. Tot mirant aquells sementers i aquelles llargarudes fileres d'abres fruyters, no hem parat ab En Moll de pellucar mots a dreta i esquerra, i hi hem feta una bona partida de dibuixos de coses que tenen noms ben interessants. Tots hem fet bon cap de taula perque el cuyner, que es **Mtre. Joan Carbonell i Boscana**, de 60 anys i lluchmajorer ben genuí, ens ha fets uns aguiats que els angels hi cantaven. Hora baixa de tot ja li hem hagut copat ab l'automóvil ben acanalats cap a la vila, a on ab Mtre. Joan i l'amo'n Joan En Moll ha escorcollat tot el ram de figueres, pruneres i aubercocs. Acap jo de resar i hi comparesch i envestim els noms vulgars de les malalties, i elze donam llendera fins prop de les nou, que mos n'anam a enllestir les altres feynes que ens quedaven i llavò a donar part a la nit, i prou per avuy.

Font: Fons fotogràfic L'Abans - Fons Dolors Bas Pomar

Dia 22 febrer

De bon matí mos espitxam a Ca'ls Germans de les Escoles Cristianes d'assí. Surt lo Rt. Germà Superior, persona molt fina; li explicam la nostra cuolla demanantli set o vuyt minyons per escorcollarlos En Moll sobre jochs i altres erbes, i mos presenta tots aqueys: **Jordi Font i Jordi de 14 anys, Bartomeu Pou i Tomás de 9, Joan Segura i Miró d'11, Miquel Vidal i Salvá d'11, Jaume Calafat i Pocoví de 13, Joan Vidal i Tomás de 13 i Antoni Sacristá i Moragues de 13.** I ja son estats partits a dirne de jochs an En Moll, enflocantn'hi fins a 23, alguns ben interessants, i llavó li han dits un enfilall de noms d'aucells, i li han donat recapte fins passat les onze, que se'n ès ven-

Font: Fons fotogràfic L'Abans - Fons Francisca Contestí Tomàs

gut a a la Rectoria i ha replegat bones ambostes de noms d'animals i animalonets de boca del Vicari Mn. Telm Salvà i **Mn. Antoni Noguera** i de boca de l'amo'n Joan Móger, que de les vuyt i busques ensà me deya mots de la vida irreligiosa, bruixaries i supertisions, noms de parentiu i noms vulgars de les malalties i desiara qualche cansó popular referent an els mots que va descapdellant, tasca en la qual li ayden els esmentats Vicaris. —Se fan les dotze; ens n'anam a dinar, i dinats, encara pegam una estreta an els noms del vestits d'home i a les diferentes pessas de quiscún, que mos diu l'amo'n Joan; i En Moll i jo ¡hala escriu qui escriu!

Cauen les tres i mitja. Prenim comiat de tota aqueixa bona gent lluchmajorera que tant sès descompassada per dirnos tantes i tantes paraules i tractarmos come papes; i ¡cap a l'estació manca gent! Trobam el tren a punt de coparli cap a Santanyí. Hi pujam, i ¡de d'allà mes que depressa! Ab devers cinch quarts mos som tirats a Santanyí.

L'EXITOSA EIXIDA FILOLÒGICA

Entre el 27 de setembre i el 23 de novembre de 1921, Alcover encapçalà una eixida filològica per terres catalanes i valencianes que donà excel·lents fruits. L'acompanyaren Francesc de B. Moll i Joan Benejam i Vives (Ciutadella 1846-1922), a qui a la meitat d'eixida substituí el prevere llucmajorer Jaume Sastre.

Jaume Sastre i Vidal

De mossèn **Jaume Sastre i Vidal** sabem que va néixer a Lluçmajor el 1883 i va ser uns fundadors de l'Associació per la Cultura de Mallorca el 1923, amb la intenció de ser una plataforma que unís les diferents entitats mallorquinistes d'una manera transversal. A més d'ell hi havia Andreu Bordoy, Joan Capó, Guillem Colom, Miquel Duran, Llorenç Garcias, Pere Oliver i Josep Claverol. Un any abans, el 31 de desembre, va predicar el *Sermó de la Conquesta* a la Seu de Palma. El mateix Antoni M. Alcover en digué (BDLC XIII: 47)

Notable treball, ple d'eloqüència, elevació de pensament i esperit de mallorquinisme. El nostre amic i antic col·laborador se proposà posar de relleu la grandesa llegendària del nostre Rei Conqueridor i pot dir que ho ha aconseguit.

Arran d'aquest exitós sermó, li varen comanar d'altres. Així, el 24 de setembre de 1923, la festa de la Mercè, patrona de Barcelona, a la parròquia titular dels mercedaris feu el sermó de l'ofici solemne amb el cant de la missa (acompanyada d'orquestra i coral) *Segunda Pontificalis* de Perosi.

També va ser un dels capparets del text d'Estatut d'autonomia per a les Illes Balears de 1931.

A causa de problemes de salut es retirà a la possessió banyalbufarina de Son Creus. A finals d'octubre de 1957 hi morí, juntament amb la seva assistenta, de manera tràgica.

La crònica de l'eixida – «la mes grossa que haguéssim feta may»– va ser publicada a les pàgines de *Bolletí* i arrenca així:

¡Alabat sia Deu!

Això se diuen, en toparse per fora-vila, els mallorquins que encara no han deixades les carreres velles per les novelles; i, com nosaltres ens avanam d'esser d'aqueys, ¡Alabat sia Deu! deym per primer introyt a tots els nostres amichs escampats per tot Catalunya, p'el Reyne de València i per les Illes Balears que reben aquest BOLLETINET, blanch de les ires i betzèrria dels farsants i babaluets de l'Institut. Idò sí, ¡Alabat sia Deu! deym a tots els nostres amichs vers i a tots els mascarats i amichs de barret, que son tants i tants a Mallorca i a fora-Mallorca, i que ab tot i haver fet ells tot quant han sabut per capficarmos, capxifollarmos, esflorarmos i llevarmos del vent, tant i tant de be ens ha resultat de totes llurs manganetes, revinglades, guitzeries, potoyadures, aglapits, brúfols, malaveigs i trets de pedra, amagant la ma i la cara; puys el Bon Jesús ab la seua Santíssima Mare i tots els Angels i Sants de la nostra especial devoció, s'ès complagut sempre de fermos cantar victòria finis finis demunt tots els nostres contraris, fent anar avant tots temps les nostres curolles i plans: l'Obra del Diccionari i de la Gramàtica i l'enaltiment de la nostra Pàtria tal com nosaltres la concebem i la sentim a

lo mes endins del cor, i que expressàrem tan be com sabérem dins el discurs pronunciat devant el Congrés d'Història d'Oscà la derreria d'abril de 1920, publicat demunt aquest BOLLETÍ (T. XII, p. 19-21). Donchs sí, ¡Alabat sia Deu! deym a tots aquells que el present BOLLETÍ elze cayga en les mans, després de tants de mesos de no veuremos les carettes, ara que som tornats de la llargaruda Eixida que comensàrem dia 26 de juny i acabàrem dia 23 de novembre, acompanyantme sempre l'irrefragable, irrendible, coratjós i xaravellu jovincell ciutadellench En Francesc de Borja Moll, i Mn. Joan Benejam, Catedràtic de Llatí del Seminari de Menorca, valent amador i entusiasta de l'Obra del Diccionari, que ens acompanyà de dia 29 de juny fins dia 26 de setembre, que se'n hagué d'anar a la seua càtedra, substituintlo Mn. **Jaume Sastre, nadiu de Lluçmajor** (Mallorca), que seguí, així com era d'esperar, l'escarada lexicogràfica ab nosaltres desde el dia 27 de setembre fins dia 23 de novembre.

El mateix Alcover qualificarà aquesta sortida com la més fructífera de tota la seva carrera:

De tota aqueixa grandiosa Eixida, la mes grossa que haguéssem feta may, tenim el Dietari escrit ab tots els ets i uts, donant les fites ben netes de totes les passes que hem fetes per replegar recapte llinguístich tant com hem pogut. Aquest Dietari umpl quatre llibretes, tamany 8u, que sumen 429 planes de lletra atapida. Per estamparles caldràn uns quants mesos. Aquestes setmanes fins a Capdany son molt esquerranes per tota imprenta per les moltes de feynes que han d'enllestir per Festes. Per això hem resolt de publicar ara aquest BOLLETÍ just de vuyt planes i que servesca per novembre i desembre, i l'any qui ve, si Deu ho vol i Maria, donarem ab un aixech tot el Dietari, que servirà per tants de mesos com fulls de 16 planes tendrà.

Però, per no fervos estar endarrer de les comarques i pobles que hem trescats, posam aquí el nom d'aqueixes comarques i pobles i els dies que hi som estats, pelluca qui pelluca mots i frases i demés carro-portal llinguístich.

L'eixida començà a Barcelona; passaren a Tàrraga, Agramunt, Pradell de Preixens, Artesa de Segre, Tremp, Pobla de Segur, Pont de Suert, Bonança, Senterada, Sort, Esterri d'Àneu, Solsona, Manresa, Berga, Guardiola de Berguedà, Bagà, Pobla de Lillet, Campdevànol, Ribes de Freser, Puigcerdà, Sant

Font: Institut d'Estudis Catalans (<https://alcover.iec.cat>)

Feliu de Torelló, Vic, l'Esquirol (Santa Maria de Corcó), Rupit, Manlleu, Sant Joan de les Abadesses, Olot, Sant Feliu de Pallerols, Navata, Lledó, Figueres, Palafrugell, Llofriu, Girona, Canet de Mar i d'aquí tots a Barcelona.

Dia 27 de setembre «En Moll torna de Solsona ab la maleta trobada i jo de Montserrat, unintmos ab **Mn. Jaume Sastre**, arribat de Mallorca, i tots tres cap a dormir a Vilafranca del Penedès».

La resta de jornades es resumeixen així:

Dies 28-30. Enquesta furiosa a Vilafranca.

Octubre

Dia 1. Li copam cap a Igualada, i hi comensam l'enquesta.

Dia 2. Hi continuam l'enquesta, i a hora-baixa ab automòvil cap a Santa Coloma de Queralt, a on comensam tot d'una l'enquesta.

Dies 3 i 5. Enquesta ben pitjada a Santa Coloma.

Dia 6. De bon matí ab automòvil ¡cap a Montblanc! i d'assí ¡cap a la Selva del Camp! a on comensam l'enquesta.

Dies 7 i 8. Enquesta a la Selva. Dia 8 per Reus li estrenyem cap a Falset, i hi comensam l'enquesta.

Dies 9 i 10. Enquesta a Falset. El dia 10 ab el tren del capvespre mos tiram a Móra d'Ebre, i d'assí ab l'automòvil cap a Gandesa i llavors a Calaceit (província de Terol-Aragó).

Dies 11-13. Enquesta a rompre a Calaceit.

Dia 14. De bon matí ab l'automòvil cap a Gandesa, a on prenim la diligència que enllassa ab l'automòbil de Vall-de-roures, que mos deixa a Tortosa devers les cinch del capvespre.

Dia 15. Enllestim coses, i a la una cap a Vinaròs a on comensam l'enquesta.

Dies 16 i 17. Enquesta a Vinaròs ben enrevisclada.

Dia 18-21. Cap a Morella, ab l'automòvil, i hi fem enquesta quatre dies.

Dia 22. Ab l'automòvil el matí cap a Vinaròs; i, dinats, cap a Castelló de la Plana, a on comensam l'enquesta.

Dies 23-25. Enquesta a Castelló ben granada. Hora-baixench cap a Lluçena, a on comencem l'enquesta billo billo.

Dies 26 i 27. Enquesta a Lluçena ben arreu. Dia 27, dinats, ab automòvil cap a Castelló de la Plana. Hi arribam i cap al moll a fer l'enquesta ab mariners i pescadors.

Dia 28. Cap a València manca gent. Enquesta ab ortalans tot lo sant de-cap-vespre.

Dia 29. Tot lo dematí enquesta a Alboraia i a València tota la vesprada.

Dia 30. Enquesta al matí a València i el de-cap-vespre cap a Sueca. Dia

31. Enquesta de pel arreixinat a Sueca.

Novembre

Dia 1. Segueix l'enquesta acorada a Sueca.

Dia 2. Cap a Cullera de bon matí, i tot d'una hi rompem el foc enquestal.

Dia 3. Enquesta tot lo sant dia a Cullera, però ben afuada.

Dia 4. Cap a Xàtiva son les feynes, i hi comensam l'enquesta a l'acte.

Dies 5 i 6. Enquesta a totes devers Xàtiva.

Dia 7. Cap a Alcoi de bon matí i hi emprenem l'enquesta més que depressa.

Dies 8-11. Enquesta a Alcoi ab gent alcoyana, de Almudaina, Benifallim i Ador. Dia 11 a vespre collam cap a Gandia.

Dies 12 i 13. Enquesta ben rimada a Gandia. Dia 13 a vespre cap a Oliva i d'Oliva cap a Pego.

Dia 14. Enquesta a Pego; i, dinats, cap a Sanet, a on envestim l'enquesta ab molta de fua.

Dies 15 i 16. Segueix ben atacada l'enquesta. El dia 16 damunt les dotze tornam ab una tartaneta a Pego, a on refermam l'enquesta ensatada el dia 14.

Dia 17. Enquesta ben vitenca a Pego fins a la mala hora de la nit.

Dia 18. De bon matí ab l'automòvil cap a Dénia. Hi dinam i llavò cap a Benidorm ab una brusca ben espessa. Hi arribam ab pluja devers les dues, i hi comensam l'enquesta com dos i dos fan quatre.

Dia 19. Enquesta ben maleyta a Benidorm. Dinam i ¡cap al Campello (a dues horetes d'Alacant)! Hi obrim l'enquesta tot d'una.

Dies 20 i 21. Enquesta d'encarnat i blau an el Campello i ab cinc jovesans de Cocentaina i altres del Campello i d'Alacant. El dia 21 hora baixa cap a Alacant.

Dia 22. Dues horetes d'enquesta en el Col·legi d'Instrucció del Professor D. Josep Garrigós. Dinam en el vapor, que saupa devers la una cap a Mallorca.

Dia 23. Arribada a Mallorca de bon matí. Grat sia a Deu! Ja hi som!

Això fonch en resum aqueixa eixidassa nostra, que dins el proper BO-LLETÍ la vos contarem tota fil per randa, si Deu ho vol i Maria.

SOBRE EL TOPÒNIM LLUCMAJOR

Els dies 12 de gener i el 6 d'abril de 1926, Antoni M. Alcover feu sengles conferències a la seu del Foment del Civisme de la Ciutat de Mallorca titulada: «La llengua que parlen ara les Illes Balears ¿procedeix dels muzaràbichs de tals illes, o dels pobladors catalans que hi dugué lo rey en Jaume I?» (BDLC XIV: 19). Després d'una llarga explicació ben argumentada amb dades històriques i científiques, Alcover

conclou que, desapareguts ells d'aqueixes Illes, no deixaren altre rastre ni fita de la seua existència que els noms de lloch i de família de Mallorca, Menorca i Eivissa que surten dins el Llibre del Repartiment de la nostra illa i dins les cròniques de la Reconquesta, això és, la del mateix Rey En Jaume i la de Fra Marsili (que D. Josep M.a Quadrado en publicà un tros l'any 1850). (id.: 29-30).

En el segon capítol, titulat «Els noms de lloch i de família balears que figuren dins els documents contemporanis de la Reconquesta cristiana», apareixen els topònims dels rafals i alqueries, algunes de les quals seran les viles actuals. Pel que fa al topònim *Llucmajor* en fa una llarguíssima ressenya:

42. LUCHMAJOR. La bulla d'Innocenci IV l'anomena «S. Michaelis de Lucomajori. Els mallorquins pronunciam Llucmajor [ʎukm ó i ʎumm ó assimilantse la k a la m], puys la l- llatina inicial de mot tornà ʎ (*elle*) dins la nostra llengua. En Quadrado (*Conq. de Mall.* p. 452), comentant lo *Llibre del Repartiment*, diu: «Luch es ribera de un río o de un valle, pero también se aplicaba a la costa marítima como se ve en Luchmajor costa mayor, Luch-alcari alqueria de la costa». *Pace tanti viri*, *Luch* no és cap rel aràbiga, sino un mot purament llatí. Forcellini (*Lexicon*, III, 808) l'espinzella a acaba-set: ab autoridats del gramàtich llatí de la derreria del segle IV, Servius Maurus; d'Horaci, I Ep. 6, 31; de l'altre gramàtich del segle I a. de C., Décim Ausonius; de l'altre gramàtich del segle I a. C., Sext Aureli Propertius; del poeta elegiach Albius Tibullus, del segle I a. de C.; de Tit Livi, Ovidi i Tàcit, fa veure que el sentit primitiu i normal de *lucus* és de bosch sagrat, consagrat a qualche Deu; però després, ab autoridats de Virgili, prova que *lucus* també s'usava en sentit de *silva* (selva, bosch qualsevol); i fundantse ab antigues

Font: Llucmajor en una postal de principis del segle XX.

inscripcions llatines que figuren dins la col·lecció que publicà l'any 1828 Juan Gaspar Orelli, comprova que *lucus* no sols volia dir *bosch consagrat a un Deu*, sino també consagrat a la memòria de qualche mort illustre; i fundantse ab un fragment de Plaute, que el gramàtic cristià Flavi Sosipater Charisius, del segle V, du, fa veure que *lucus* per sinècdoque també volia dir fusta, llenya. ¿Tal volta entre els sarraïns espanyols *luc* volia dir res de «ribera» d'un «riu» o d'una «vall» o «costa marítima»? Lo Glosario Etimológico de las palabras españolas (castellanas, catalanas, gallegas, mallorquinas, portuguesas, valencianas y bascongadas) de origen oriental, del Prof. Eguílaz no inclou cap forma de la rel *luc*, en no esser luquete, aluquete de alwak idah: «accensio» segons R. Martí, Vocabulista in arabico, ed. Schiaparelli; «mecha para encender» segons P. de Alcalà (Glos. 183, 184). En canvi lo Prof. Simonet dins son Glosario de Voces Ibéricas y Latinas, usadas entre los Mozárabes, du totes les formes següents de la rel *luch*: «LUC, LUCO, LUCH y geogr. Allúch, ant. cast. (escr. del segle IX). gall. y port. luco (bosque), esp. geogr. Luco y Lluch, del lat. lucus (bosque, selva; arboleda sagrada). || LUC < arab. Luk, Albayán Almogrid y Crónica de Arib, texto árabe publicado en Leiden por Mr. Dozy, 1848- 1851. —Luque, provincia de Córdoba. —LÚCAR y LUCCAR. Probablemente sinónimo de la voz precedente y formado del adjetivo latino lucaris, -re (lo que pertenece a los bosques, especialmente a los sagrados...) || LÚCAR, escritura de 1514, y Lúccar < arab. Lukkar, Escritura árabe de Almería. —LUCO. || LÚCO, Códice canónico Escorialense; Ajbar Machmua, Crónica anónima del siglo XI, dada a luz por primera vez por D. Emilio Lafuente y Alcántara. —Madrid, 1867. —La ciudad de Lugo en Galicia, la Luco, Catálogo de las antiguas diócesis de España, sacado del códice Emilianense, que se guarda en la R. Biblioteca del Escorial, Luco Augusti de los Itinerarios hispano-romanos publicados como apéndices a los discursos académicos de los Sres. Saavedra y Fernández-Guerra, y Lucus Augusti de Plinio en su Naturalis Historia. —LUCH. || LUCH y ALLUCH (por AL-LUCH. Llibre del Repartiment de Mallorca, nombre geográfico. —Hoy LLUCH || AL-LUCH [< árab. *Allud*] Mohammad ben Abdallah... Ibn Alabbas, de Valencia, que floreció en la segunda mitad del siglo XIII, en sus diccionarios biográficos contenidos en los códices Escurs. 1649, 1670, 1673 y 1725 y en su *Regalo del huésped*, cód. Escur. 354. V. Ensayo sobre

la geografia aràbiga-espanyola. || *Luc-Maior* (bosque mayor, lucus major), *Llibre del Repartiment de Mallorca*. Hoy Lluchmajor». La toponímia ibèrica no és gayre rica de derivats de *Lucus*. Lo *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España* de Madoz posa els següents: Luque, vila de la província de Còrdova; Lúcar, vila de la província Almeria; Luco, llogaret de Ubarrundia (Navarra); Luco de Bordon, vila de la província de Terol; Luco de Jiloca, vila de la mateixa província; Lugo, capital de província (Galícia), a propòsit de la qual retreu *Lucu Augusti* i *Lucus Asturum*; Santa Maria de Lugo, Ajuntament de Llanera (Astúries); Luquiano, llogaret de Zuya, província de Àlaba; Luquin, vileta de la Vall de Santesteban (Navarra). Me'n guardaré, com de caure, de dir que aqueys dos noms derrers sien derivats de *lucus*, puys porien esserho de *luku* 'raim' que du López Mendizábal dins son *Dicc. Bask-Castellà*. De Menorca cita Madoz: Lluch-alari, Lluch-asaldens, Lluch-asaldent, Lluch-asaldentet, Lluch-massanes, Lluch-massanet. En quant a Mallorca En Madoz és molt deficient: posa just Lluch-Alcari, llogaret de Deià; Lluch (Santuari) i Lluchmajor (vila). Però n'hi ha mes: Lluch-Amet, possessió de Lluchmajor; Lluch-Amar, possessió de Sant Llorenç des Cardassar, avuy establerta. Lo *Llibre del Repartiment* posa nou o deu noms-de-lloch que hi entra Lluch, com veurem mes envant si Deu ho vol i Maria. En canvi en tot lo Principat de Catalunya i en tot lo Reyalme de València no se troba cap Lluch, nom-de-lloch, ni cap altre derivat de *lucus*. Ja n'hi ha mes devers França. Lo Prof. Werner Kaufman dins sa preciosa enquesta *Die Gallo-romanischen Bezeichnungen fur den Begriff Wald. Wortgeschichtliche Studien auf Grund der Karten FORET und BOIS des ATLAS LINGUISTIQUE DE LA FRANCE*, —Zuric, 1913— posa SETANTA NOU noms de boschs, escampats dins trenta nou departaments del nort, centre i migdia de França, i en tots hi ha la rel *lucus* mes o menys tramudada. En vista de tot això no sabem quin fonament pogué tenir En Quadrado per atribuir a Luch lo sentit de «ribera» de «riu» o de «vall» o de «costa marítima». Per mi és evident que si En Quadrado fos viu i veyia tot aquest pertret de noms-de-lloch que acabam de retreure i lo que en diu lo Prof. Simonet, rebutjaria la seua interpretació i abrassaria la nostra. Resultat de tot això: que Lluchmajor vol dir bosch o garriga major.

ESCORCOLLS TOPONÍMICS I GENTILICIS

El Diccionari no sols recull mots ordinaris, sinó que també una gran quantitat de topònims, ja sigui com a entrada, ja sigui com a exemple. Al tom IX del Bolletí hi apareix una gran quantitat de noms de lloc compostos d'arreu del domini lingüístic classificats segons la naturalesa lèxica. Dins l'apartat «Noms de lloc i llinatge que inclouen formes verbals», se'n recullen dos de llucmajorers: (BDLC IX: 1917: 454-456)

«Can Caga-xades»

«Can Pitja-paia»

NOTES SOBRE ALGUNS MOTS

Al tom XIV, n. 2 del *Bolletí* de gener-març de 1926, es publicà un capítol titulat «Notes etimològiques i lexicals». A l'apartat número 17, Alcover analitza el mot «rench i els seus derivats», on recull una solució fraseològica avui perduda (o pràcticament) només arreu a Lluçmajor (BDLC XIV: 184-185):

Es abundosa la descendència catalana del gòtic *hrings* 'cércol' (REW 4209). El seu derivat més immediat que coneixem és *rench*, viu a una gran extensió del territori català (Barcelona, Solsona, Camprodon, Conca de Tremp, Ribagorça, Urgell, Camp de Tarragona, Conca de Barberà, Maestrat, Mallorca), ab lo significat de 'fila, sèrie d'objectes posats un al costat de l'altre', o ab accepcions més restringides però afectades de la mateixa idea general de 'fila': 'lo rastre que deixa la dalla de les espigues que va tallant' (Massalcoreig, Gandesa); 'la filera de venedors, en els mercats o fires' (Pla d'Urgell, Conca de Tremp); 'el solch per ont corre l'aygua, en les teulades' (Gandesa); 'passadis ab barrera de ferro a cada banda, que anava del chor a l'altar major de la Seu' (Mallorca). En lo català antich trobam lo mot *rench* ab lo significat de 'lloch que correspon a una persona o cosa, per sa categoria o grau d'importància, davant o darrera les altres' (cf. fr. *rang*): «On, com en l'autre segle, Sènyer, covenga que los uns ajen major gloria o major pena que los altres, per assò avets vos ordenats rences de sants: en los uns estaràn

Hotel Espanya, en una postal de principis del segle XX.

los àngels e en los altres los prophetes e en los altres los màrtirs e en los altres los abats; e segons que seràn mellors, si seràn pus prop de la vostra presència» (Ramon Lull, Contempl., cap. 59). També significava ‘torneig, bornada’ (Spill 1130, 7407); Colloqui de dames 673), i aquí ja hi veym l’idea originària de ‘cerclé’ (com la veym en lo mot torneig). Ara, la manera com *rench* ès passat de l’idea de ‘cerclé’ a la de ‘línea, fila’, no se veu ab tota claretat. Lo canvi de significat ès molt antich, anterior pot-ser a tota prova documental en la nostra llengua; en lo poema provençal de Girart de Rosselló (segle XII), *renc* ja significa ‘fila de guerrers’: Vecvos lo duc Terric del *renc* partit.

Alcover encara va poder arrebregar una forma fraseològica derivada de la feminització del mot *renc*:

Rench s’ès feminisat en *renga* (Trem, Sopeira, Mollerussa, Linyola, Sidamunt), ab lo significat de ‘filera de ceps d’una vinya’; cf. la frase adverbial *renga mèn renga*: «anar renga mèn renga» = ‘anar la gent afilerada un darrera l’altre’ (**Llucmajor**). Sufixat ab -aria, han donat *renguera* (Esterri, Conca de Trem, Urgell, Vinaròs), d’aquest s’ès derivat lo verb *arrencguerar* = ‘posar en *rench*’ (Pobla de Segur), com de *rench* s’èra format *rengar* («Los cavallers com son en lo camp rengats aparellats de combatre», R. Llull, Contempl. Cap. 112)

A partir de la represa de la publicació del *Bolletí* a la dècada del trenta del segle XX, Moll admeté preguntes dels lectors i les encabí en la secció titulada «Consultes del llenguatge» (BDLC XVI 1934: 26-27). Una en demanà: «¿Quina és la constel·lació dels Deiols, i quines idees en té el poble mallorquí?»

Els Deiols són tres estels de gran magnitud, que formen el que en termes tècnics astronòmics se diu el *cinturó d’Orion*. A Catalunya li diuen els *Bordons*.

El poble mallorquí (pastors i mariners) té observat el curs dels Deiols, que fan el camí del Sol, però caminen més; estan devés quatre mesos sense deixar-se veure, des de mitjan abril fins a mitjan agost. Un pastor d’Els Llobards ens digué que fan la mateixa via que les Cabrelles (les Plèiades); en canvi, un mariner de **Llucmajor** ens informà que els Deiols fan la volta més curta que les Cabrelles;

surten dins el xeloc i s'acoten dins el llebeig. Hi ha una cançó popular que diu:

Encara estan allunyet
es Deiols de ses Cabrelles,
i sa filla d'en Botelles
de dins Petra du es floret.

«DEFENSA D'UN MOT CATALÀ» DAVANT UN BARBARISME

En el *Bolletí* del 16 d'abril de 1911 Alcover diu:

El nostre bon confrare *La Aurora* de Manacor ha sostenguda una polèmica contra l'invasió del mot castellà «abono químic», sostenint que cal dir femada «femada química». Vetassí les raons en que s'es fundat per sostenirho?

A les mateixes pàgines de *La Aurora* Antoni M. Alcover contestà:

Som pagesos de Manacor i tota sa nostra nissaga es de pagesos, i hi vàrem néixer, com aquell qui diu, ab sa «femada» i ab sos «formiguers»; per axò sostenim que a Manacor i a tots es pobles veynats «femar» i «femada» espressa i ha espressat sempre desde molts de sigles, es concepte general que's castellans espressen ab sos mots: abonar i abono; i sostenim, perque hu hem comprovat, que en tots es pobles de Mallorca succeex lo metex. Precisament aqueys dies hem tenguda avinentesa de parlar ab diferents persones de Marratxí, Villafranca, Felanitx, Porreres, Llucmajor, Deià, Caimari, Campos, Búger, Pollença, Alcúdia, Montuiri, Artà, Son Servera, Sant Llorenç, Algaida, Sa Pobla, Ses Salines, Maria, Consell, Sencelles, Binissalem, Inca, Bunyola, Sineu, Sant Joan, Santa Margalida, Santa Maria, Campanet, Petra, Randa, Son Sardina, S'Horta de Ciutat. Demanàrem a n-aquestes persones: — ¿De que «femau» ses terres a n-es vostro poble? I totes infaliblement contestaven: — «Ab fems, formiguers, alga» etc. De manera que totes aquexes persones de tants de pobles entenen per «femar» exactament just lo metex que's castellans entenen per «abonar».

VOCABULARI DEL BESTIAR CABRUM

A principis d'agost de 1912, mossèn Alcover tenia previst publicar al *Bolletí del Diccionari* («com a mostra de lo qu'ha d'esser el nostre futur *Diccionari*») un article sobre l'entrada *cabra* i tots els mots que formaven part del seu camp semàntic. L'origen d'aquest interès es troba en la visita que feu el filòleg mossèn Antoni Griera a Mallorca per tal de revisar els treballs lexicogràfics de l'Obra del Diccionari.

Finalment, al *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (n. IV, 1916-1917), aparegué publicat l'extensíssim recull de mots relacionats amb el camp semàntic de la *cabra*. L'escrit que precedeix l'inventari és força revelador de la ingent tasca feta per un bon estol de col·laboradors (entre els quals hi havia mossèn Miquel Costa i Llobera o Francesc Camps i Mercadal), encara que també treu a la llum l'enuig d'Alcover per la manca de rapidesa i eficàcia d'altres col·laboradors.

Entre tots els mots, apareix l'expressió llucmajorera «Floc de cabres», és a dir un *escabotell* de cabres.

PARTICULARITATS FONÈTIQUES LLUCMAJORERES

- È tònica

«Dins Mallorca a Andratx, S'Arracó, Llucmajor, Capdepera, Artà, Caimari, Biniamar, Búger, Llubí, Maria, Santa Margalida, Sa Pobla, Estellencs, Banyalbufar, Deià i altres, diuen: [ə]k[ɔ́ɫ] (aquell) -[ə]k[ɔ́ɫə], [ə]k[ɔ́]st- [ə]k[ɔ́]sta, [ə]k[ɔ́] (aquex) -[ə]k[ɔ́]ə; mentres casi tots els altres pobles diuen: —[ə]k[éɫ]-[ə]k[éɫə], [ə]k[é]st-[ə]k[é]sta, [ə]k[é]j-[ə]k[é]ə; i dins Catalunya oriental diuen: [ə]k[é]t-[ə]k[é]st[ɛ], [ə]k[é]j-[ə]k[é]ə». (BDLC IV 1909: 323-324)

- Canvis *a* i *e* àtones

«dins el mot *kàvik* < cavare (veyau Körting, 3a edic. n. 2040) a n-el Priorat, i a Costitx, Pina i Sant Joan de Mallorca, mentres que dins la metexa illa sona *kàv[e]k* a Manacor, Llucmajor i altres viles, i *kàv[ə]k* a Montuïri, Sencelles i a altres bandes» (íd.: 343)

- Cavis *a* i *e* àtones per *o* o *u*

«sona o dins sogí (seguir: anar darrera qualcú) < *sEqui*, a Manacor, i *sugí* (suguí) a Porreres i Lluçmajor (Mallorca)» (íd.: 344)

- Canvi d'*o* per *u* àtona

«Dins Mallorca, ademés dels tres pobles amunt anomenats, que sempre fan *u* aquesta *o*, hi ha dues altres excepcions: —1a Artà, Capdepera, Son Servera, Santa Margalida, Llubí, Maria, Arianys, Petra, Llorito, Sineu, Sant Joan, Vilafranca, Porreres, Felanitx, S'Horta, Calonge, Cas Concos, S'Alqueria Blanca, Santanyí, Ses Salines, Campos, Lluçmajor, Randa, Algaida, Montuïri, Pina, Costitx, Lloseta, Biniamar, Selva, Caimari, Binissalem, Sencelles, Biniali, Santa Eugènia, Santa Maria, Consell, Alaró, Marratxí, Orient, Bunyola, Deià, Valldemossa, Esporles, Establiments, la Real, Banyalbufar, Estellencs, Puigpunyent, Galilea, Génova, Calvià, es Capdellà i Andratx, fan *u* la *o* àtona si la síl·laba anterior du *i* o *u*; ara si du *a*, *o*, *e*, la conserven *o*; i axí diuen: *mUli*, *sUmià*, *kUstum*: *kUnsum* en lloc de *mOlí*, *sOmià*, *cOstum*, *cOnsum*, i llavò diuen, *tOpà*, *sOpegà*, *kov[e]nt*» (íd.: 345-346).

- Parentesc entre *S* i [ʃ]

«[ʃ]ist[ɛ]rni (Esporles, Santanyí) i [ʃ]ist[ɛ]rn[ə] (Llorito, Campos, Lluçmajor): *sist[ɛ]rn[ə]* (Manacor, Palma); —[ʃ]iwlà (Arle): *siulá* (Mallorca); —[ʃə]r[ə]fi (Mallorca): *s[ə]r[ə]fi* (Catalunya en general); —[ʃé]rk[o]l (Campos, Petra, Lluçmajor): *s[é]rk[o]l* (Palma, Manacor)» (íd.: 384)

- Transformació de *L* en [ʎ] a final de mot

«I no sols fan axò aqueys pobles (entre ells Lluçmajor) sino que, si darrera els noms en *-e[ʎ]* seguex un mot que comença en consonant, la *- [ʎ]* torna *-l*: v. gr. un *k[ə]p[e]l-n[ɔ]w*» (íd.: 391).

- Pèrdua de la *-d-* intervocàlica

«A Mallorca se faria també devegades la elisió de la *d* en la desinència *-ada*; ho indica el fet de que a Llucmajor, Inca i Binissalem la gent vella deya: *fav[ə]-p[ə]ra[ə]* i *korr[ə]d[ɜ]a[ə]s* en lloc de fava-parada i corredjades» (í.d.: 415)

- La *d* intermedial

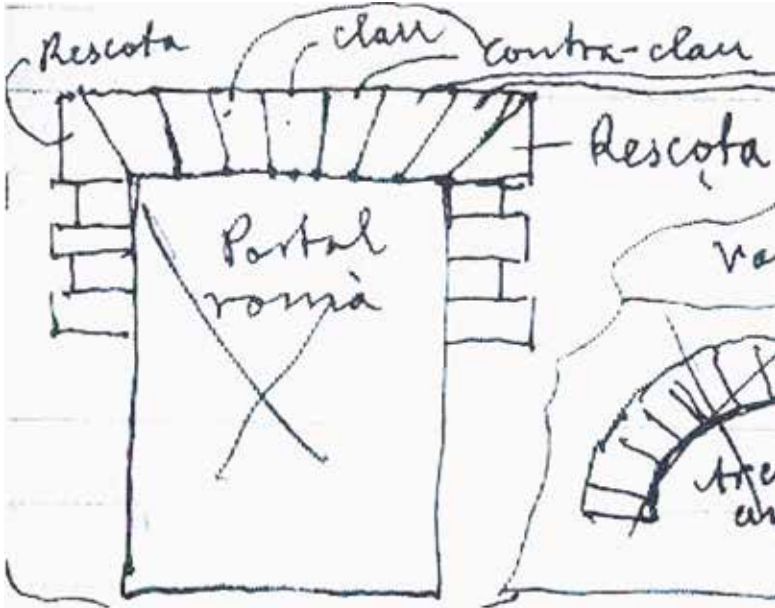
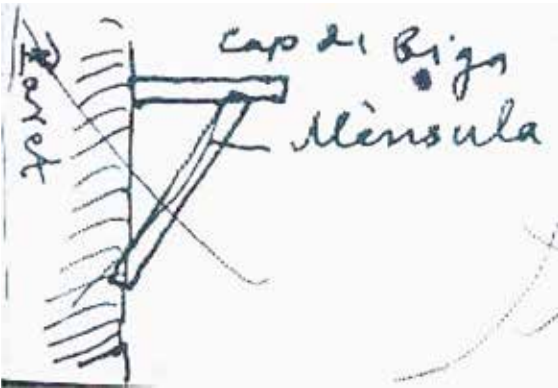
«Si la *t* es medial, axò es, entre consonant i vocal, devegades se sonorisa i devegades no. A Manacor diuen: *[ə]nT[ə]rrosaj*, i a Llucmajor: *[ə]nD[ə]rrosaj*» (í.d.: 416).

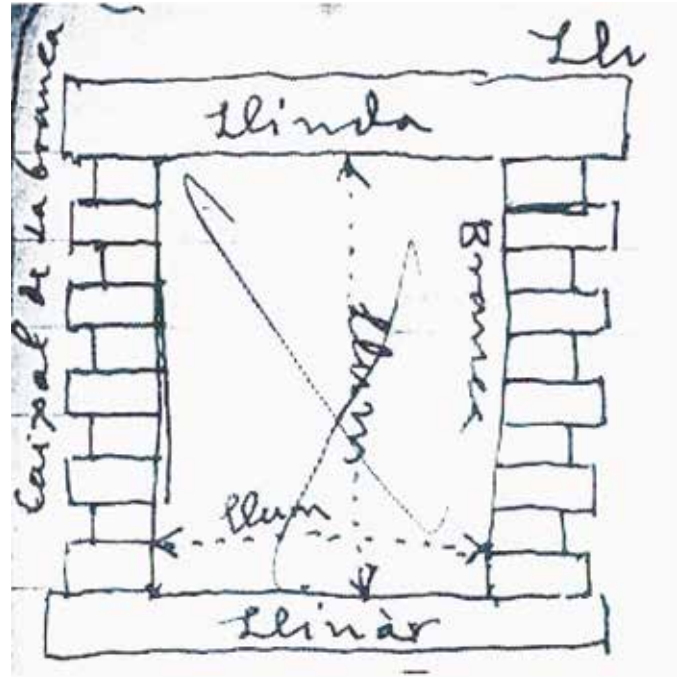
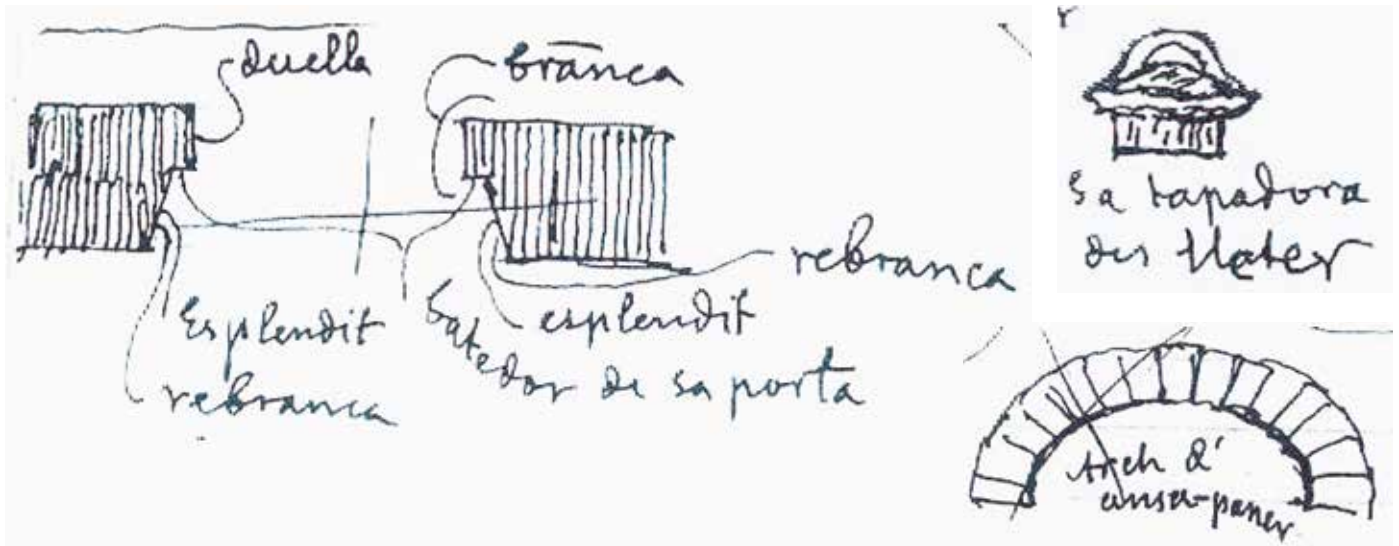
- Elisió de la *z* intervocàlica

«*-aze* dins Mallorca a Llucmajor, Binissalem i Inca: *ses ka[ə]s* (ses cases), *[ə]dz a[ə]s* (ets ases)» (í.d.: 422)

- *s* torna *r*

«a Llucmajor: *[ə]r-nin*, *[ə]r-nom* (es nom); *s[ə]r-nos[ə]s* (ses noccs)» (í.d.: 423)

RECONeixEMENT A MOSSÈN SEBASTIÀ SOCIES

El tom VIII del *Bolletí del Diccionari* vingué acompanyat d'un annex titulat «Pertret per una bibliografia filològica de la llengua catalana del temps més antic fins a 31 de desembre de 1914, obra de mossèn Antoni M. Alcover».

Dins aquest pertret, Alcover fa un llarg inventari dels grans col·laboradors de l'Obra del Diccionari. Les paraules del vicari general que introdueixen la llista basten per entendre com d'agraït estava per tot l'ajut donat durant els primers catorze anys d'implicació amb el projecte.

[...] i llavò he retreta la col·laboració que m'han prestada per l'Obra del Diccionari i de la Gramàtica tants i tants de bons amics meus i amadors ferventíssims de la Llengua Catalana com hi ha a Catalunya espanyola i a Catalunya francesa, a les Balears i an el reïne de València i fins a Alguer de Sardenya. ¿Qui ho dupta que els qui han col·laborat notablement a l'Obra del Diccionari i de la Gramàtica, aidant-me a omplir els trenta tres calaixos de la nostra Calaixera, arribant a fer una suma de prop de vuitcentes mil cèdules, quiscuna amb el seu mot català corresponent; qui ho dupta que els qui m'han aidat notablement a replegar tant de pertret lexicogràfic i gramatical, tenen indiscutiblement dret de figurar dins la bibliografia llingüística catalana? I ¿quin criteri he seguit per apreciar la notabilitat de llur col·laboració, per incloure llurs noms dins la present Bibliografia? He considerats col·laboradors notables, i que per lo mateix calia incloure-los, tots aquells que han omplides de mots catalans mil o més cèdules i llavò tots aquells que, anque no n'hagen fetes tantes, han feta qualche replega de mots especials, com el vocabulari d'un ofici o professió determinada o els noms dels animals de pel o de ploma, peixos, insectes, plantes, minerals o meteors d'una comarca catalana qualsevol, o la flexió o el vocabulari d'aquest o d'aquell altre endret del nostre domini llingüístic. Tots els col·laboradors de l'Obra del Diccionari i de la Gramàtica que hagen fet res d'això, he considerat que los sobraven títols per figurar dins la bibliografia llingüística catalana, i per això els hi he inclosos.

Dins aquest llarg llistat, amb el número 585 hi apareix mossèn Sebastià Socies:

585. —**Sociés (Mn. Sebastià).** —Vocabulari de Lluçmajor (Mallorca) de tres o quatre mil mots. N'ha entregats un milenar per COD.

Sociolingüística

La sociolingüística és la disciplina que analitza la relació entre la societat i el llenguatge, tant en la manera com una comunitat adquireix i utilitza la llengua com en els trets culturals, socials, ideològics i econòmics que es poden deduir del discurs. Neix a la dècada dels seixanta del segle passat als Estats Units com a disciplina separada de la lingüística. La preocupació, però, per la llengua als Països Catalans és, molt anterior, tal com es palesa en l'obra de mossèn Alcover. La comunitat de parla catalana, en la seva condició de societat plurilingüe, gairebé sempre en conflicte, té una llarga tradició de lluita per la pervivència de la llengua.

CELEBRACIONS RELIGIOSES I LA LLENGUA

Una de les preocupacions de mossèn Alcover a partir de 1898 va ser que l'Església usàs el català com a llengua vehicular i única en els oficis divins i celebracions religioses. Quan li arribaven notícies d'iniciatives de rectors o parròquies de fer-ne ús, fins i tot en la cartelleria, el manacorí se'n feia ressò a les pàgines de *Bolletí*. Així, en el n. 13 d'octubre, novembre i desembre de 1905, Alcover publicà la següent notícia:

A Felanitx (Mallorca) inauguraren l'Adoració nocturna del Santíssim Sacrament, y han tenguda la bona idea d'estampar en mallorquí ben llampant l'invitació per una obra tan santa, y totes les cèdules d'avís y demás documentació. També l'han inaugurada a **Llucmajor**, y el cartell que la Junta repartí per ferho a sebre y convidar la gent, també estava en mallorquí.

¡Ben hajen aquests felanitxers y lluchmajorers! ¡Endevant sempre per tan bon camí!

DISCURSOS EN CASTELLÀ I MOSSÈN ANDREU PONT

Al *Bolletí* n. 6, de desembre de 1924, mossèn Alcover fa una defensa de l'ús català per part del clero i molt especialment durant els actes divins. Aquesta

Font: Mn. TOMÀS MONSERRAT/ Fons fotogràfic L'Abans
- Fons Hereus P. Jaume Monserrat Caldés TOR

defensa tingué com a títol «Proposta a la Clerguia Balear d'empendre una Acció Apostòlica de publicar tot una colecció de llibres de pietat en la nostra llengua materna». (BDLC XIII: 497).

En aquest text exposa un pas contat pel mateix rector de Lluçmajor, mossèn Andreu Pont: (í.d.: 510)

I ara vos ne vull contar un altre de pas, succeït també a Mallorca i que és de lo mes eloquent p'el nostro objecte. Tots recordareu aquell aplech que celebràrem aquí l'any 1910 contra l'ensenyansa layca dins el magatzem de taulons de Ca'n Mir, i que vengueren oradors de fora-Mallorca a pendrehi part. Lo natural seria estat, que hi hagués haguts discursos en mallorquí i en castellà, per tots els gusts i aficions dels oyents. Però desgraciadament hi hagué uns quants senyors tan obstinadament inimichs del mallorquí, i eren de la Junta Organisadora, que, en vista de que alguns oradors, cridats a Barcelona, volien parlar en català, amenassaren d'anarse'n de l'aplech si aquells feyen lo discurs en català. Devant tal aménassa, tots els discursos foren en castellà. L'actual Rector de **Lluçmajor**, Mn. Andreu Pont, aleshores Ecònom de Marratxí, era a l'aplech ab un amo principal d'allà, l'Amo de Son Sureda, persona molt instruïda i intel·ligent en el seu ram. Acabat l'aplech, pugen an el carretó tots dos plegats, i de d'allà cap a Marratxí! L'aplech havia durat devers dues hores; i l'Ecònom demana a l'Amo: —I be! ¿com vos ha agradat això? L'Amo respongué: —¿I que vol que lo diga? Per parlar en plata, li he de dir que noltros pagesos, després de dues hores de donarnos castellà i res pus que castellà, tenim es cap que mos brun i mos boteix i no som capaços de treure'n trallat! ¡Es castellà p'ès castellans! Noltros som mallorquins, i és en mallorquí que mos hem d'entendre!

El sentit comú, el bon sentit natural parlà per boca d'aquell Amo. Aquell Amo sabia lletgir i escriure, i és segur que fins i tot sabia amollar unes quantes de frases en castellà; però per ferse be càrrech de lo que lo deyen en castellà, hi havia de posar massa atenció, li costava massa pena. I dins l'aplech ab tant de castellà que li donaren, acabà per maretjarse, perdent el cap del fil.

Crítica literària

Ja hem vist l'estreta relació entre mossèn Alcover i Maria Antònia Salvà. La llucmajorera, a més de ser considerada la primera poeta moderna en llengua catalana i la màxima representat de l'Escola Mallorquina de poesia, va ser també la primera traductora moderna al català. Una de les traduccions més valorades va ser la que precisament va fer Salvà de l'obra *Mireia* (1859) de Frederic Mistral el 1917. El mateix Josep M. de Segarra n'escrigué en el 1918:

Tinc damunt la meua taula de treball un pulcre manuscrit, unes fulles de paper on reposen en lletra impecable una infinita corrua d'alexandrins escrits de dos en dos com discretes parelles d'enamorats. Són les *Geòrgiques cristianes* traduïdes al català!

Dia 11 de Febrer 1917, amb els primers exemplars recent sortits d'impremta, Maria Antònia Salvà n'envia un a Alcover perquè en fes una ressenya: (EAMA)

M. I. Sr. D. Antoni M. Alcover

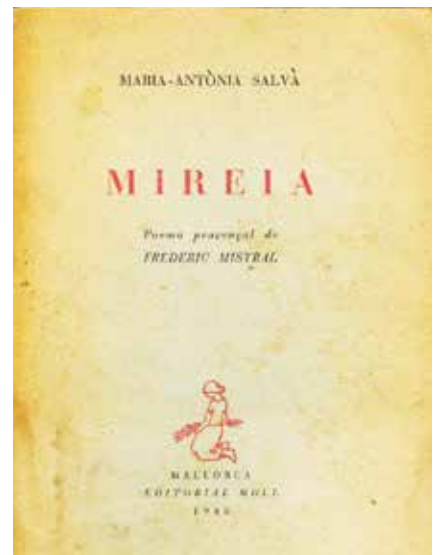
Respectable Senyor i amic: Aquí té l'exemplar de "Mireia" que li tenia destinat.- Li agrairé que en diga qualque mot, en esser-li possible, desde el "Bolletí del Diccionari de la Llengua".
Amb tot el respecte, afma. Amiga.

Maria Antonia Salvà y Ripoll

La ressenya, una de les més elogioses que feu Antoni M. Alcover, veié la llum a les pàgines del *Bolletí* (BDLC X 1918: 106-107):

Mireia | Poema Provençal de | Frederic Mistral. | Traducció catalana de | Maria Antònia Salvà | Institut de la Llengua Catalana | — (Igualada. Establiment tipogràfic de Nicolau Poncell. —1917). —262 planes de 206 x 150 mm.

La Prensa catalanista tota ha saludada l'aparició d'aqueixa delitosa versió catalana de l'inmortal poema mistralià. L'estrenua traduc-

tora ens fa present d'un exemplar, que li agraïm ab tota l'ànima, enviant-li la nostra més coral enhorabona per aquesta obra magna de girar en català el més notable dels poemes que may haja brostat de totes les branques de la Llengua d'Oc. Quant Na Maria Antònia Salvà feu la seua primera sortida an el camp de les Lletres catalanes, ja veren els intensos que allò era una auba ben xalesta que anunciava una poetessa de cap brot, i no de brot qualsevol, sino de brot caporal i d'allò més enlayrat per la opulència i genuïnitat de la seua inspiració, per la ardidesa i sobirania del seu vol, p'el seny, tranc i galania ab que sap llambroixar, recolar i endiumenjar irrefregablement totes les seues poesies, distingint-se d'una manera especialíssima per la puresa, netedat i llegitimidad de son llenguatge i la seua fervorosa fidelitat a la sintaxis catalana, tan oblidada i viltenguda i malmesa de casi tots els escriptors del Principat, Reyne de València i Catalunya francesa, sobresortint Na Salvà per aquesta correcció sintàctica entre els mateys escriptors balears, més feels en general que no els del Continent a la gloriosa tradició de l'edat d'or de les Lletres Catalanes. L'auba que saludàrem llavò en la coratjosa poetessa llucmajorenca aviat fou sol ixent i ab aqueixa versió catalana de Mireia s'ès posada d'un vol an el mitx-dia. Cap traducció posseeix la nostra llengua que's puga posar an el costat de la de Na Maria Antònia Salvà, en no esser la de l'Eineida d'En Virgili que acaba de publicar un altre poeta jovensà de Mallorca, Mn. Llorenç Riber. Es verament una cosa desglay la fidelitat de la versió salvanenca i que no resulti gens encongida ni retorsuda ni engalavernada ni violenta ni ravascosa ni enrevisclada, sino senyorívolment desinvolta, falaguera, atesada, llampan, nitidíssima, sensa cap foscura, arruellament, botxa ni mastec de frase, sensa cap sema, reclau ni estarranc. S'ès mester així mateix molt de suc de cervell i molt de recapte llingüístic i un enginy i un tranc fora mida per traduir un poema ab les mateixes estrofes i el mateix metre o nombre de sílabes de l'original, com ho ha fet Na Maria Antònia Salvà ab la Mireio d'En Mistral, i que result una obra tan artística, plaent, elegant i galanxona com hi resulta l'obra de la nostra egrègia poetessa.

De manera que les Lletres Catalanes i especialment Mallorca i tots els admiradors de Na Maria Antònia Salvà estam absolutament d'enhorabona per aquesta joia preciosíssima que ella ha engastada

a la corona reyal de la nostra Llengua, i que hi llambretja sobiranament i l'enalteix una cosa de no dir.

L'Institut de la Llengua Catalana meresqué bé de la Pàtria i de les Lletres acordant fer l'edició d'aqueixa obra caporal. Sobre la manera com s'és executat tal acort, en parlarem d'aseguts més envant, si Deu ho vol i Maria, ab la claredat i sinceritat que ens caracterisen, sensa mastegar fesols, tot dret, sensa cap revolteria.

Salvà agrai de tot cor a Alcover la ressenya amb carta plena d'emoció:
(EAMA)

M. I. Sr. D. Antoni M. Alcover

Respectable senyor y amich:

[...]

Una de les coses que m'han afalagada més es estada la que Vosté diu en el "Bolletí", de que jo manetx be la llengua, y de que la saba mallorquina s'és conservada d'una manera especial dins el pla de Mallorca. Oh! Axò m'ha omplit el cor! –La nostra llengua! Jo l'estim més encara, de lo que pareix" Jo he sentit casi "arrobaments" davant la forsa suggestiva de qualche paraula vulgar. Jo ho voldria, tractarla axi com cal, a una llengua tan llampant y tan agradosa! Y encara voldria més. Voldria que tot-hom la conegués y l'estimás axi com ella's mereix.

Antropologia

Un dels articles més interessants, per no dir el més interessant, pel que fa a descripció de la tasca de la sega a Mallorca va ser fruit del treball de camp fet a Llucmajor per Alcover. El publicà amb el títol «Consuetuts dels segadors llucmajorers» i aparegué al tom XIV, n. 2, de gener-març de 1926, de *Bolletí*. Posteriorment, es reproduí també a *Tresor dels avis* (1926) i molt més recentment al volum *Folklore de Llucmajor* de Baltasar Coll Tomás (1971).

L'article és fruit de dues escapades filològiques, una primera de 1922 i una altra de 1924. Alcover va ser acompanyat per Joan Mòger *de les Males Cases*, mossèn Andreu Pont, mossèn Antelm Salvà, mestre Josep Ferrer, mestre Sebastià Noguera *Denits*, l'amo en Bartomeu Romaguera *Guixa*, mestre Joan Pastor, mestre Miquel Font i Damià Sastre i Garau.

Damià Sastre i Garau

Damià Sastre, conegut popularment com *l'amo de Betlem*. Casà amb Aina Maria Salvà, tia de mossèn Antelm Salvà. Morí a Llucmajor el 18 de setembre de 1928.

Consuetuts dels segadors llucmajorers

Cridats sobre aquest punt l'amo'n **Joan Mòger de les Males Cases** i l'amo'n **Damià Sastre de Betlem**, de Llucmajor, ens donen la relació següent:

Mogueren de dur màquines de segar degut an els grans inconvenients que els amos tenien de trobar gent per segar el sembrat, perquè ara fa una cinquantena d'anys que sembraven molt més que no ara. Així com no hi havia tanta d'indústria, la gent anava més de conrar. Per això totes les possessions de Marina estaven plenes de barraques dels roters que hi prenién una rota, és a dir, un tros de conradís d'una o mes corterades (quatre cents destres quadrats feyen una corterada, i cada destre eren 21 pams), per quatre anys (el 1r era er-más, el 2n goret que el feya el roter, el 3r hi sembrava blat i el 4t restoble [ordi

i civada o altra volta blat]). Ara com han fets tants d'arbres casi per tot, ja no'n donen gayre de rotes, i per això els Roters de son apoquits. Com han establert tantes de possessions (masies), molts han comprat un establí, fan feyna dins terra seua i s'apleguen un parell i seguen plegats ab màquina, pròpia o llogada, i no han de passar la penada feresta que passaven al temps de messes, que molts de menestralets s'amagriren mes d'una rova, de la torida que s'en duyen de segar el seu sembrat per no haver de cercar i pagar segadors.

Els qui segaven per ells, ho feyen així com elze venia bé; ara els qui segaven per altri, tenien les seues consuetuts que observaven, llogats i llogadors, ab tota puntualitat i com a cosa sagrada.

N'hi havia tres castes de segadors llogats: jornalers, trossers i escaraders.

§1.

Els jornalers

Els vilans richs donaven el segar a jornal i els segadors se deyen jornalers, i cantaven aqueixa cansó:

Es segà a escarada ès agre.

¿Has sentit lo que t'he dit?

A jornal ès devertit,

que, en caure es sol, l'amo paga.

Devegades els amos cercaven jornalers per aydar an els escaraders, si aqueys no porien acabar dins els dies que tenien compromís de segar i no haver de fer un nou contracte.

§ 2.

Els trossers

Aqueys segadors just eren per les possessions. L'amo, si no volia escaraders, llogava trossers. Pensava i deya: —Enguany he mester tantes de faus pès sembrat que tench: sis, nou, dotze (lo que fos). Cridava uns quants de trossers, matrimonis ab infants o sensa, a veure quantes de faus feya quiscún. —Jo en fas dues no mes! deya un; —Jo, tres! deya un altre; —Jo en fas dues no mes! deya un; —Jo, cinch! deya un altre, segons els fills que tenien, bons per segar. Com tenia les faus que havia mester, clovien la barrina a tantes de pessetes, sous o lliures per corturada ab tant de formatge i tant de porquim per afegitó.

Font: Rafel Juan Servera / Fons fotogràfic L'Abans - Fons Família Jaume Roig

A les hores els trossers se partien el sementer a fi de que hi entràs sembrat prim i sembrat bo a cada tros. Llavò treyen sorts sobre les partions que havien fetes: les boleyaven (posaven dins una bossa o dins el capell de l'amo bolls o paperins quiscún ab una contrasenya corresponent a un dels trossos de sementer senyats), i tots posaven ma dins la bossa o capell, i el tros de la contrasenya de boll o paperí que treyen, era el seu. També n'hi havia que en lloch de boleyar, treyen busca: se posava l'amo dins sa ma estreta tantes de palles o bastonets com eren els trossos del sementer, de llargària diferent en relació a dits trossos, i tots treyen de dins la ma de l'amo una busca d'aquelles, que just li veyen un cap, i el tros an-e que la busca corresponia, aquell era el tros que el tal havia de segar. An els trossers elze cantaven aqueixa cansó:

Es qui vé a segà a trossos,
se parteix es sementer.
Estimat, i jo no sé,
tu qui ets d'en temps primer,
com no dus uns calsons grossos.

Partit el sementer, se posaven a segar quiscú el seu tros, i tots duyen per homonia acabar mes prest que els altres. Ells se mantenien i componien uns fogons de pedres i allà, en venirlos be, s'atepien de concert que duyen, cosa lleugera ferm i llavò de llet formatjada que els enviava l'amo. Per això elze solien cantar aqueixa cansó:

Closques d'ou no'n veuen massa
an es fogons des trossers;
coes d'ays n'hi ha molt mes
i connes de carabassa.

Això vol dir que no feyen gayre llayt per la menjua, per tenir mes net de la segada.

Com ho tenien tot segat, cercaven un canador que canava cada tros, treyen el conte de lo que era, i l'amo allà mateix dany-dany! elze pagava fins a doblar i maya; i ells tots contents cap a la Vila, dient a l'amo: —En que's vuya mos hájou de menester, ja ho direu! —¡Fins l'any qui vé, en tornar venir les meses del segar! deya l'amo i prou.

§ 3.

Els Escaraders.

El segar a escarada era una cosa ben diferent. El senyor o l'amo cercaven un homo que els agradava per menar el tay, que li deyen s'escarader major, i aquell se cuydava de llogar l'altra gent que havien menester per segar el sembrat que tenien. Hi solien posar cinch persones per cada parey que hi havia an aquella possessió; i llogaven dues dones per cada homo, i una d'elles era s'escaradera major, que dava el cap davant i se cuydava de cercar les altres. A cada una que emparaulaven, li donaven dues pessetes de caparro i així elles ja no se porien desnonar ni tornar arrera. An els homos, com a mes formals, no los ne solien donar de caparro. En esser el triquet de comensar l'escarada, l'amo avisava s'escarader major i aquest els altres, i tots s'armaven de lo que feya al cas: a) uns didals de canó de canya an els dits de la ma esquerra, per que la faus no elze fes qualche afalagadura una mica massa pesada, ab los mals arrambatges que solia tenir; b) una bona faus, dentada i esmolada, a la man dreta; c) uns bons manegots de tela de sach p'els brassos, i an el de bras esquerra un tros de pell d'ovella cosit per defensarse dels carts que hi solia haver entre els brins de blat, ordi o civada; d) i un bon davantal de tela de sach o d'una pell de cabra o d'ovella sensa llana, subgecte per dalt an el coll ab una cordellina i a la cinta ab una altra cordellina passada per darrera l'esquena, i xapat abaix per subjectarlo també ab cordellines a les cuixes, a fi de defensar tota la banda de davant dels brins massa raspallosos i dels carts i espines que la faus tallava arreu. Aquest davantal li deyen ets entribals, i a altres bandes, com Manacor, es cuixals. Sobre això cantaven una cansó que deya:

Vaig demanar a un bergant
 es punt des segar quin era.
 –Es dur una faus jutgera,
 tirà es colzo per enrera,
 falcades i per envant!

L'escarada la comensaven sempre en dilluns. Escaraders i escaraderes s'entregaven a la possessió el diumenge abans, horabaixando. Sa Madona ja tenia per les escaraderes uns quants llits de posts ab banchs i màrfega, plena de paya d'ordi, demunt, dins una cambra ben neta i emblancada; i allà deixaven es trossell (bòlich de la roba de son mester) i demás arreus de fer feyna. An els escaraders elze donaven un llensol net de bugada per hom, que el se'n duyen dins la paissa (cos de edifici a on guarden la palla i hi geuen missatges i guardians [a Manacor a tal

Font: Fons fotogràfic L'Abans - Fons Família Ripoll Taberner

edifici li diuen Sa Paya]], a on triaven un punt per ferhi el jas, i a estaques que hi havia per les parets, penjaven el trosell i demés arreus de feyna.

Llavò s'aplegaven escaraders i escaraderes ab l'altra gent de la possessió i armaven un ball. Sempre n'hi havia qualcún que sabia rapar qualche mica la guittera; ja li posaven les mans demunt, trempava una mica i ja eren partits sona qui te sona i balla qui te balla, i venguen mateixes i mes mateixes d'aquelles mes vitenques, [208] fins que se feya hora de passar la Corona. L'Amo prenia el Rosari i ¡Per lo senyal de la Santa Creu... Tothom feya lo mateix; i l'amo deya davant i els altres derrera, passaven les set desenes i la Salve i llavò un bon enfilall de Pare- nostros a tots els Sants de la seua devoció, acabant ab les Tres-Ave- Maries, els Actes de Fe, Esperansa i Caritat i la Lletania, senyantse tots Per lo Senyal de la Santa Creu i En nom del Pare, del Fill i de lo Esperit Sant; l'Amo deya: —¡Que molts d'anys la poguem passar ab mes alegria i manco pecat! I tothom responia: Amèn.

L'Amo deya ben fort el Pare-nostro i les Tres-Ave-Maries del sopar, tothom ey responia, se seyen en taula, sopaven ab una gran xerradissa i qualche riaya ben fresca, fins que se'n anaven a posar els ossos de pla, elles dins la seua cambra demunt aquelles màrfegues i ells dins sa paissa ajassantse allà on havien deixat el llenzol net de bugada, embolicants'hi demunt si el calor elze comensava a sobreguetjar.

Quant encara no era auba, s'escarader major pegava cossa an el llenzol i desxondia els altres, se vestien ab quatre grapades per entrar en combat, passant an el mateix temps uns quants de Pare-nostros per que Deu, la Mare de Deu i els Sants elze guardassen de tot mal i els assistissen per la part mes convenient. I ja eren partits cap an el sementer a on s'havien de posar. Escaraders i escaraderes solien entonar aqueixa cansó:

En nom de Deu la comens
an aquesta escaradeta.
Has de fer contes, fauseta,
que pegues a bous externs.

Rompien el foch del segar molt abans d'auba per aprofitar la fresca, i vos assegur que li pegaven ab ràbia i cuydaven a estellarse cantant cansons a rompre, movent gran avalot sobre tot cantant aquesta:

¡Vaya! ¡vaya! ¡vaya! ¡vaya!
¿ab aquesta faus te'n vens?
De davant no taya gens,
de darrera manco taya!

Les escaraderes cantaven tant com els escaraders, i n'hi ha qualcuna de ben apropiada per elles, entre altres aqueixa:

Es temps de segar duch cova
i m'afany que no puch pus.
Comàn an el Bon Jesús
que'm don s'enamorat jove .

Però no cregueu que tot se'n anàs en cantar i segar.
Quant veyen sortir el sol, tant ells com elles, s'agenollaven allà on eren i deyen un Pare nostro, Ave-Maria i Glòria an el Pare, perquè Deu i la Mare de Deu i els Sants els assistissen i favorissen ab les coses que convenguessen. Sa madona i sa criada tot d'una d'aixecarse trompitxaven ferm a enllestir el berenar dels segadors, que el volien a sortida de sol; i si no, ja hi havia croixits de camella, i qualcún al punt enflocava aqueixa cansó:

Es matí no gos cantá,
en fer fret, perquè'm costip;
i com es sol ès sortit,
llavò pech qualche aglapit:
—L'amo, duys es berenar.

El berenar era una grandiosa greixonera de sopes i pa-i-formatge i qualque pich sobrassada, i els dijous una bona truyta d'ous ab tallades de xuya i sobrassada.

L'ayguera, una fadrina ben arromangada, que feya de criada an els escaraders (a Manacor se deya sa donadora de beure), mentres la madona enllestia el berenar, se'n anava a treure i ensellar la somera, li posava els arganells demunt, i hi acondicionava tot el concert del berenar i llavò un bon feix de càrritx per lligar, i ja era partida ab la somera de d'allà cap a la segada.

Al punt els segadors la colombraven, i se posaven a cantar:

Al·lotets, alegremmós!
que jo n'he afinada vela:
ès sa somereta negra
que du per sustentarnos.

Arribava l'ayguera ab lo berenar, estenia en-terra unes bones estovayes, hi componia sa greixonera de sopes demunt ab les escudelles d'oreyes i les cuyeres-de-fusta, escaraders i escaraderes s'hi arremolinaven, i ageguts de panxa en-terra entorn de la greixonera de sopes, se'n atepien i ben bones que elze trobaven, i bones tímboles d'aygo fresca entre i entre.

Encara no havien acabat d'aqueixa feyna, com ja eren partits a segar de bell fresch, mentres l'ayguera ¡de d'allà! Cap a dur del pou, dalt la somera, una gerra d'aygo fresca, i en donava ab una escudella an els segadors sensa moure-se aqueys del tay. Devers les nou s'espitàva a ses cases per dur an els segadors per fer-les-deu, això ès, figures seques ab un flasco d'aygordent. Escaraders i escaraderes, retgintse ab lo sol, devers les deu posaven forqueta an el segar, se passaven aquelles figures seques trobantles com un sucre, s'acostaven un després l'altre, el flasco devers els morros, se feyen unes quantes rues an el clotell i glech-glech un bon tir d'aygordent dins l'ànima. Hi havia escaraderes que estaven empegueides i trobaven massa fort l'aygordent, i per aqueixes l'ayguera duya un botilet de vin blanch i se'n aixaropaven per lo que pogués esser. Els escaraders feyen una pipada, les escaraderes... mermulaven qualche mica, a pesar des puput o vessa que les comensava; i al punt sentien una veu ben rebenta que deya: ¡Allots, hala si hi tornam!

I ja havien agafada la faus ells i elles, i ¡hala bones falcades i canta qui canta com a rossinyols! I en cantaven qualcuna que deya així:

L'any quaranta vaig segar
veynat d'una jovensana.
May la vaig sentir cantar,
només que sempre va anar
de puput i mala gana.

Mentres tant s'acostava migdia, la madona ja tenia llest el dinar dels segadors, l'ayguera ensellava la somera, posava dins els arganells l'olla del cuynat, escudelles, una gerra d'aygo fresca i la derreria corresponent i un bon feix de càrritx, fermava ben fermat el viatge ab lo lliga-bayasses, pegava vot dalt la bístia, i aquesta de d'allà cap a la segada.

Hi solia arribar an el fi del migdia. Li aydaven a descarregar, estenien les estovayes en-terra, hi posaven les escudelles, cuyeres, olives i pa demunt. I s'hi arremolinaven tots, dient l'escarader major un Pare-nostro davant i els altres derreria, i senyantse En nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant, l'ayguera elze feya l'escudella omplintlosho de cuynat, i allà ageguts tots de panxa en-torn de les estovayes dinaven ab un gust fora de mida.

Dinats, els escaraders feyen una pipada i elles tornaven marmular qualche micoya per no perdre el tranch. No porien desplegar gayre, perque al punt sentien l'escarader major que cridava: —¡Ala allots, si hi anam de bell nou!

I tots ja posaven ma a faus, i ¡bones falcades i canta qui canta! Demunt les tres posaven forqueta an el segar i feyen un ruch, això ès, pegaven una tím-bola d'aygo fresca, que l'ayguera les acabava de dur del pou aposta per ells; i ja tornaven enrengar sega qui sega, i per encalentirs'hi de granat, gorgaven qui mes poria, fent unes cantades d'allò mes alt de punt.

Si n'hi havia cap de tuta que romangués derreria els altres en lo segar, li cantaven aqueixa cansó:

Ah covarrot, covarrot!
 Ell tu sempre vas derreria!
 —Ja aniré a's vespre davant,
 que tench sa cama jutgera.

Devers les cinch del capvespre l'ayguera les duya de ses cases el berenar: pa i formatge i enciam trempat; i ells zas! zas! s'ho calaven tot ab un gust fora mida. Per l'enciam no empraven forquetes: li pegaven ab los dits, i el such que en romania, que li deyen such d'ungla, lluny d'esserne estugosos, en feyen llepa-dits muyanthi pa, i fins que n'hi havia gens muyaven, i mes n'hi hagués hagut. Berenats, se posaven altra vegada a segar, fent sa viona ferm, cantant aquesta cansó:

Ja mos vorem a la fresca,
com es sol s'enramarà,
aqueix porro si tindrà
cap de rel que no patesca!

¿Què me'n direu? Ell com el sol se ponía, escaraders i escaraderes tots s'agenoyaven i deyen un Pare-nostro, una Ave-Maria i un Glòria an el Pare per porer acabar la segada ab pau i sanitat. Els escaraders aquí feyen una altra pipada, les escaraderes embuyaven fil rallant p'els colzos, i llavò tornaven envestir a segar ab la fresca del sol post fins que hi veyen gens.

A les hores l'escarader major referintse an el gra que encara estava dret esperant la faus que s'hi arrambàs a ferli les ontes, cantava aquesta cansó:

A·l·lotets, 'nemmosne a geure,
i deixemlo reverdir,
que ara n'he afinat un bri
que de baix torna retreure.

Se deixaven de segar allà on eren i ¡cap a ses cases falta gent! P'el camí passaven el Rosari; en arribar la madona elze tenia la llet calenta ab sopes de dins, i sopaven ab l'amo, la madona, missatges i guardians tots plegats, i encara no havien acabat de sopar, quant ja havien armat un ball ben vitench, i eren capaços de ballar fins prop de les onze. Ab això sa son les arribava a agarrotar tan granat que no tenien altre llivell que d'anar-se'n a geure.

I lo bo era que lo endemà dematinada, devers les tres, l'escarader major elze desxondia, s'aixecaven, se vestien ab quatre grapades passant a les pre-mudes el parey de Pare-nostros que tenien de costum i ¡cap a segar manca gent! i ¡venguen bones cantades!

I li pegaven així tota la setmana. El primer dissapte a vespre no se'n anaven a la Vila, sino que romanien a la possessió; lo endemà a l'auba se desxondien i ¡cap a missa! A la Capella de mes aprop que n'hi deyen. Com arribaven de missa, la madona i la criada ja eren partides a fer el berenar: esfloraven xít-xeros tendres, elze fregien ab xuya i sobrassada i uns quants d'ous menats, i s'ho passaven tot darrera sa greixonera de sopes, que sempre era l'intròit del berenar.

Berenats, se'n anaven escarader i escaraderes a dormir, perquè en duyen massa de son enrrera ab unes dietes tan mascles com havien fetes tota la setmana i llavò per afegitó el ball que havien fet cada dia en haver sopat.

A migdia, en estar llest el dinar, elze cridaven, pegaven bot elles del llit de posts i banchs i ells del jas de dins la paissa, i ¡cap a dinar s'ès dit! I vos assegur que le hi trobaven bo ferm a s'arròs groch (ensafranat) que elze donaven, i no'n parlem del bullit de porch que se'n xuclaven els dits.

Redons i plens com un tudó ¿vos figurau que no's porien atxafegar? Lo que feyen ells i elles, armar un ball rabiós, o a la mateixa possessió o a qualque possessió veynada a on se solien aplegar els de dues o tres possessions; i allà ballaven fins que s'aguantaven drets. Quant havien acabada la ballera, acompanyaven els esterns a la possessió d'on eren venguts; allò servia per estirarse les cames per si no les havien estirades prou ab tant de ballar i tant de segar tota la setmana.

L'amo a's vespre arribava de la Vila carregat de paners que enviaven an els escaraders i escaraderes els de ca-ells i ca-elles o amigues d'elles, com se suposa, de coses bones que tenien, per ferlosne part. Les qui festetjaven, l'enamorat els enviava un ramell de flors. Encara en canten aquella cansó que diu:

Jo tench d'arribar a sebre
qui m'ha enviat es ramell:
una rosa i un clavell fermat
ab un fil de seda.

I n'hi havia qualcún d'enamorat qui sabia fer cançons i enviava una carta glosada a s'allota. Vetaquí un escapoló d'una:

Carta, parteix ab ses ales
i depressa te'n 'niràs;
i a sa gent que toparàs
pès camí demanaràs
a on son Ses-Males-Cases.

Aqueys paners elze rebien ordinariament les escaraderes i llavò en feyen part a les companyones i companyons, i la resta ho deixaven per menjars'ho a la segada en fer les deu, com a bons germans, buydant un paner cada dia.

El dissapte que feya dos, no romanien a la possessió, sino que se'n anaven tots a la Vila i en tornaven lo endemà horabaixa per seguir l'escarada per tot el temps contractat. Si dins aqueix temps no porien acabar els escaraders tot sols, l'amo tenia que haver de llogar els jornalers necessaris per poder sortir de les messes del segar sense haver de cercar nous escaraders, això si eren escaraders afiansats. Si no eren afiansats, havien de cercar ells els jornalers i pagarlos.

Els escaraders d'una possessió se provaven ab els de les possessions veynades a qui acabaria primer. Per això el dia que contaven acabar, la gent de cada possessió anaven a aydar an els seus escaraders i els amichs d'aqueys també hi acudien. Per això cantaven aqueixa cansó:

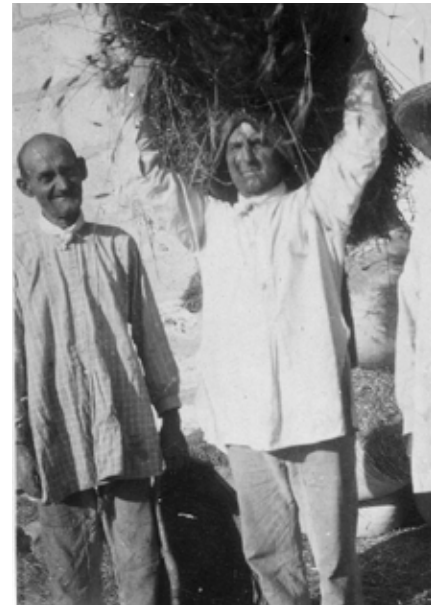
A's que hem d'acabar
no hi ha negú reselvat;
sia coix, sia baldat,
tothom ha d'anà a segar.

Els escaraders qui guanyaven, anaven a la partió de la possessió dels qui perdien, cridant ab tota sa forsa: ¡Porro! ¡Porro! ¡Porro! I duyen també una bandera en senyal de victòria, fentla dingolendetjar granat.

La madona, si s'eren portats bé ab l'escarada i no havien deixades gayre banderes (brins de blat sense tayar) i segat baix i arreu, elze feya un bon dinar, i ells se'n aprofitaven a les totes, com poreu creure, després de rentats i vestits ab la roba dels diumenges.

Dinats se'n anaven contents i alegres cap a la Vila perque tothom ja anyorava la seua gent, amichs i benefactors, ab tants de dies de navegar devers el seimenter a on tant i tant havien suat i tantes de malmenades se'n havien duytes.

El diumenge que venia davant, se'n anaven tots plegats a visitar la Mare de Deu de Gràcia. P'el camí passaven el Rosari, visitaven el Santuari i adoraven la Mare de Deu, donantli gràcies de haver pogut acabar l'escarada ab salut i alegria. Pujaven demunt la terrada de la Mare de Deu i hi ballaven unes quantes mateixes, i se'n tornaven a la Vila anants'en cap dret a la Posada de la possessió a on havien segat, i l'amo dany dany elze pagava tots fins a dobler i maya, i ells i elles mes contents que un Pasco se'n anaven ab los

Font: Fons fotogràfic L'Abans - Fons Família Ripoll Taberner

diners cadascú a ca-seua, i succeia lo que diu aqueixa cansó que encara n'hi ha que la canten:

Alegre està el segador
com acaba s'encarada,
ell acaba sa calor
i l'amo pren sa suada.

Els escaraders solien guanyar unes deu lliures poch sà llà, i les escaraderes venien a guanyar la mitat, cent sous. S'escarader major i s'escaradera major solien guanyar una mica mes.

El capvespre escaraders i escaraderes feyen un grandíós ball, a on prenien part els seus parents, amichs i benefactors.

Així s'arretglaven altre temps a Lluçmajor per segar.

Folklore

Si acudim a l'*Aplec de Rondalles Mallorquines d'en Jordi des Recó* de mossèn Alcover i distribuïm els textos que conté repartits segons el lloc de l'informador, ens trobarem amb la conjuntura que tres quartes parts de tot el material (293 rondalles) fou recollit a la comarca de Manacor (que inclou Son Cervera, Sant Llorenç i Son Carrió, a més de Manacor). Per tant, la distribució del material arreglat a la resta de l'illa és molt més reduït. Ara bé, Llucmajor, si el comparam amb la resta de Mallorca, va ser un dels municipis més prolífics quan a material folklòric: Alcover acudí a 9 informants, dels quals en redactà 22 narracions, majoritàriament llegendes i tradicions explicatives encara que també hi arreglègà algunes de les rondalles més nostrades. De tots els informants, en destacà per damunt tot la nissaga dels Salvà de l'Allapassa.

A continuació us oferim els noms dels informants amb les narracions que varen contar a mossèn Alcover. A més del títol, hi apuntam el tom de la col·lecció popular on apareix, el volum de l'edició crítica a càrrec de Josep A. Grimalt i Jaume Guiscafrè i finalment la classificació segons el tipus de rondalles. Si es tracta d'una llegenda (o tradició explicativa) la classificam com a «llegenda» de manera genèrica.

ESCRITORES CATALANES

MARIA ANTONIA SALVÀ. — Aquesta pulcra escriptora mallorquina acaba de donar una esplèndida mostra del seu talent poètic ab la traducció de la *Mireia* d'En Mistral, l'obra mestra d'aquell poeta lluminós. La estrofa mistraliana hi està perfectament adaptada a la nostra llengua, en qual propòsit l'havia precedida, encara que no ab tanta fortuna, En Francesch Pelay Briz, ja fa molts anys.

La nova publicació no fa més que solidar la reputació d'aquesta escriptora, que ja anteriorment havia traduït una part de les composicions de *Lis isle d'or* del mateix Mistral, a més d'havernos donat les seves *Poesies originals*, d'un marcat sabor mallor-

quí, d'una visió justíssima de la naturalesa y d'una expressió dolça y precisa alhora; son lèxich no cal dir qu'es rich, portant lo caudal d'aquella illa a la riquesa del català literari. Això li dona un encís especial que fa sa lectura agradable a tots los lectors de llengua catalana, sien de la regió que's vulia.

Ara que ha donat tan bella mostra de ses qualitats extraordinaries de traductora, cal que torni a sa producció original de la que ns havia donat tan gustosos fruyts. Lo públich llegidor ja la coneix, sobretot des de que divulga algunes de ses poesies la *Lectura Popular*, y rebrà com pà beneyt les noves produccions que vulga darli aquesta estimada escriptora mallorquina.

Madò Margalida Duran

Títol	Tom ed. popular	Tom ed. crítica	Classificació
“Es missatget petit”	IX	VII	Rondalla Tipus 921

Tomàs Fogó

Títol	Tom ed. popular	Tom ed. crítica	Classificació
“Un misset atabacat”	XV	VIII	Rondalla Tipus 1585

Joan A. Mòger i Noguera (1859-1941) – L’amo en Joan Mòjer *de Ses Males Cases*–.

Títol	Tom ed. popular	Tom ed. crítica	Classificació
“De com Déu allargà cent anys la vida a Noè perquè duia s’idea tan forta de fer vinya”	V	IX	Llegenda
“Es dotze mesos i dues jaies”	XXI	III	Rondalla Tipus 480

Catalina Rubí Grossa

Títol	Tom ed. popular	Tom ed. crítica	Classificació
“Ses témpores de sant Tomàs”	XXIV	IX	Llegenda
“No convé deixar perdre res”	XXIV	IX	Llegenda

Don Francesc Salvà

Títol	Tom ed. popular	Tom ed. crítica	Classificació
“Què fan es sembrats per Sant Gregori”	XXIV	IX	Llegenda
“Es pastor de sa Llapassa”	XXIV	IX	Llegenda

Dona Maria Antònia Salvà

Títol	Tom ed. popular	Tom ed. crítica	Classificació
“Com és que tots es dissabtes fa sol”	XXIV	IX	Llegenda
“Sa cova de Na Joana”	V	IX	Llegenda / Rondalla Tipus 503
“Es dotze mesos i dues jaies”	XXI	III	Rondalla Tipus 480
“Es puig de Randa”	XXIV	IX	Llegenda
“Es pastor de sa Llapassa”	XXIV		Llegenda

Don Antoni Salvà

Títol	Tom ed. popular	Tom ed. crítica	Tipus
“Es puig de ses bruixes i el Rei En Jaume”	V	IX	Llegenda
“Sa sopegada d'es gegant”	XXIV	IX	Llegenda
“Què fan es sembrats per Sant Gregori”	????	IX	Llegenda

Joan Zanoguera [escolà]

Títol	Tom ed. popular	Tom ed. crítica	Tipus
“Com va esser que es va fer es Puig de Randa”	V	IX	Llegenda
“En Pere Taleca”	-	VIII	Rondalla Tipus 1654

Antonieta Socies i Morell (marquesa de Montoliu)

Títol	Tom ed. popular	Tom ed. crítica	Tipus
“En Pere Tort”	IV	VII	Rond. Tipus 851
“Es fii des Pescador”	II	I	Rond. Tipus 302
“La flor romanial”	II	VI	Rond. Tipus 780

Il·lustració de "La flor romanial"
per a les Rondalles Mallorquines d'en Jordi des Recó

Promoció històrico-artística

Una de les grans aportacions de mossèn Alcover a la Ciutat de Llucmajor va ser formar part de la colla d'impulsors del monument dedicat a Jaume III. El monument representa l'infant Jaume IV de Mallorca que, amb una mà sosté el cos del seu pare Jaume III de Mallorca mort a la batalla de Llucmajor, en la qual perdé el regne a mans de Pere IV el Cerimoniós, oncle i cunyat del rei mort. En l'altra mà flameja al vent la bandera del Regne de Mallorca.

Joan Rubió i Bellver. Font: Wikipedia

El conjunt arquitectònic s'aixeca sobre una columna de pedra viva i fou obrat en bronze per l'escultor Josep Maria Camps i Arnau a partir del projecte de l'arquitecte Joan Rubió i Bellver, deixeble i ajudant d'Antoni Gaudí. Està situat a l'extrem superior del Passeig Jaume III de Llucmajor. Fou inaugurat el 18 d'octubre de 1927 coincidint amb l'aniversari de la mort de Jaume III a terres llucmajoreres.

El monument es projectà durant el rectorat d'un dels grans col·laboradors i amics de mossèn Antoni M. Alcover, mossèn Andreu Pont. Gràcies a dues cartes del 1923 que el rector envià a mossèn Alcover podem conèixer l'estat del projecte en aquest any: (EAMA)

Carta 1

“Arciprestazgo de Llucmajor
Parroquia de San Miguel

[sense data, però 1923]

M. I. Sr. Antoni M. Alcover

Estima amic: Conformes ab que el Sr. Rubió fassi el projecte de monument al R. D. Jaume III, però com disponem d'un capital que no pasará de 10.000 pts tenim por de picar massa amunt, ya per la valúa del monument, ya pels ho[no]raris del Arquitecte.

Si aquest s'en volgués fer carrec d'aquestes circumstancies, tendriem a honor ferli l'encarrec. Si tu fesses un parlament, segons el so que faria li escriuriem totd'una y li enviariem lo que deies en la teua.

Records de tots els d'aquí, y de part meua mana a ton amic de cor.

Andreu Pont

[...]

Carta 2

Andrés Pont Llodrá

Cura-Arcipreste

Lluçmajor

Saluda afectuosament al coral amic A. M. Alcover y li comunica que ha tenguda carta d'En Rubió diguen que partex de Barcelona el diumenge prop vinent.

Noltros voldriem sabre quin itinerari conta seguir, si vol venir ya el matí i a n'aquest cas caldria anar a cercarlo, o si basta venir ab el tren de les 2 ½. Com me diu que també t'ha escrit, si saps lo que pensa fer esper m'ho dirás avui mateix. [...]

Així mateix, l'arquitecte català mantingué correspondència amb mossèn Alcover per tractar aquest tema: (EAMA)

Carta 1

[sense data, però 1923]

Itre i Rnd. Sr. D. Antoni M. Alcover. Pbre
Ciutat de Mallorca

Molt apreciat Sr.:

Rebuda la seva molt apreciada amb la de D. Andreu i el Sr. Batlle. Els contestaré acceptant i agraïnt la distinció que me fan, encara que no podré anar a Lluçmajor tan prest com ells desitjan.

La idea que té V. formada del monument tal vegada tingui el inconvenient de que “nunca segundas partes fueron buenas”. Pot ser se tindrà de pensar altre cosa mes a propòsit.

Ja li tornaré a escriure amb mes calma

Mani a son affm servidor

Joan Rubió i Bellver

[...]

Carta 2
Ciutat de Mallorca

Molt apreciat senyor:

Pau i alegria en N. S. li desitjo.

Diumenge al vespre, si á Deu plau, es el dia designat pera embarcar el Sr. Josep Llimona i un servidor cap a Mallorca per anar à Llucmajor pera entrevistarnos amb D. Andreu Pont.

La feta està en que à pesar de tantes vegades de haver fet esperarà D. Andreu podrà ser que el Sr. Llimona marxés tot sol i jo tengués de quedar. Estig ofegat de feynes i no sé pas per ahont tirar. –El Sr. Llimona ja farà el seu fet per la cuestio de la figura á fer i pera el pedestal ja miraré de anar a Llucmajor uno altre dia com mes prest milor i així el Sr. Llimona podra tirar envant i no perdrem mes temps que ja prou que n'hem perdut. Suposa que el Sr. Llimona el anirá a saludar à ca seva, avans de sortir cap a Llucmajor.

Perdoni tanta molestia i tanta tardança i V. man a son afm. servidor.

Joan Rubió i Bellver
Barcelona 18 Matx 1923

Inauguració del monument a Jaume III, amb mossèn Alcover a la dreta. Font: Fons fotogràfic L'Abans - Fons Francesc Xavier Tomàs

Amistats traspassades

Com ja hem vist, el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* era la tribuna de divulgació i de propaganda de l'Obra del Diccionari i de la Gramàtica. Aplega, a més de continguts estrictament lèxics, morfològics i sintàctics, assumptes tan diversos com les eixides, articles de crítica literària, etc. Entre aquests assumptes, mossèn Alcover aprofità les pàgines d'aquesta publicació per fer memòria dels seus amics i coneguts traspassats.

Així, al *Bolletí* n. 16, de novembre de 1903, mossèn Alcover s'acomiadà del seu amic mossèn **Miquel Tomàs**.

Al *Bolletí* n. 6, de juliol, agost i setembre de 1904, mossèn Alcover publicà una bella necrològica sobre un del seus grans col·laboradors llucmajorers: **Antoni Garcies**:

En Ramon Ballester, notari de la Cúria Eglesiàstica de Mallorca dia 2 de juny, En Macià Mascaró, notari de Santa Maria, a mitjàn juliol, y N'Antoni Garcies, de Llucmajor, dia 23 de dit més, passaren d'aquex mon a l'altre. Eren col·laboradors del Diccionari y bons amichs ferm.

Que'l Bon Jesús les haja trobats en estament de gràcia, y, si encara estiguessen detenguts a n-el purgatori, que'ls-e trega y els admete a l'etern descans de la santa Glòria, y don a les seues respectives famílies molts d'anys de vida per pregar per ells y el conort y conformansa que tan necessiten per suportar tals desgràcies. Al cel los vegem. Amèn.

L'amo Antoni Garcies publicava la revista agrícola *Es Pagès Mallorquí* y tenia molt envant una historia de Llucmajor, feta segons el sistema modern, axò es, treta casi tota dels arxius corresponents. A Llucmajor hi ha persones que bellament porien acabar aquexa història: els-e sobra temps, bon cap y destresa per ferho. Tot lo que'ls-e pot faltar es coratge y una mica d'amor, consecuent, a llur poble nadiu.

També li dedicà una sentida necrològica a **mossèn Josep Oliver**, solleric, però que fou ecònom de Llucmajor en el 1883:

Nat a Sóller l'any 1849 i fets sos estudis amb gran profit an el Seminari de Mallorca i ordenat de prevere l'any 1872, l'any vinent el fan Vicari de Sóller, l'any 1883 Ecònom de Llucmajor, l'any 1885 Canonge d'Eivissa, l'any 1888 Capellà Major de l'esglèsia de Madrid S. Francisco el Grande, l'any 1890 Ardiaca de la Seu de Mallorca i l'any 1898 Degà de la mateixa Seu. Era Doctor en Teologia i Dret Canònic, predicador distingit, zelós de la gloria de Deu i del prestigi de l'Església, protector resolt de totes les obres de zel i de pietat que's promovien entorn d'ell; pagà del seu el Convent de Monges del Port de Sóller i ha deixada una cantitat respectable pel Seminari de la Diòcesi i una altra gens petita per l'esglèsia de dit Port. Era un entusiasta de l'Obra del Diccionari, i sempre ens empenyia a dur-la endavant i celebrava de cor els avenços que veia fer a la nostra santa Causa. Feia devers vint anys que el petxucava fort ferm el reuma, que el capturà de fer moltes d'obres de zel i d'illustració que sens dupte haguera fetes, tan acorat com era per les coses bones. Feia una temporadeta que s'era apedassat molt del reuma, i els seus amics havíem cobrat coratge; però dia 4 de maig, com acabava de llevar-se, li pega cop en sec un atac tan fulminant, que just hi fonc a temps l'Extrema-Unció, anant-se'n a l'eternitat.

¡Que el Bon Jesús l'haja trobat en estament de gracia! i si encara estigués entretingut an el purgatori, ¡que el trega i l'admeta a l'etern descans de la santa Glòria i don a la seua honorable família moltsd'anys de vida per pregar per ell i el conort i conformanc a que tant i tant necessita per suportar un cop terrible com és estada aqueixa mort! Al cel lo vegem! Amèn!

Font: Fons fotogràfic L'Abans -
Fons Pares Franciscans TOR

Vicari general

Com a vicari general (1898-1916) hagué de tractar una gran quantitat d'assumpes, la gran majoria relacionats amb l'Església. Gràcies als exhaustius dietaris dels primers anys (1898-1902) –publicats amb el títol *Quatre anys de vicari general*– podem conèixer no sols el parer del manacorí en molts d'assumpes i la seva manera d'actuar, sinó també nombroses notícies de l'època, tant de Mallorca com de fora.

LES PEDRERES DE SON REUS

Un episodi que té protagonistes llucmajorers, tot i que s'esdevé a Randa, va ser posar pau entre els prevere llucmajorer Antoni Socies i el seu cosí, Pere Antoni Socies, picapedrer, sobre l'explotació de les pedreres de Son Reus. (Alcover 2003: 88-91; 111-112)

Dia 19 febrer de 1899

És vengut un homo de Randa amb una carta de recomanació del Rector de Llucmajor a donar-me part d'un entrevers que té amb un capellà de Randa, cosí seu, D. Antoni Socies. Ell s'anomena Pere Antoni Socies. El capellà navega amb negoci de pedra viva, com són carretons de batre, soles de forn i altres coses. Allà a Randa hi ha una pedrera d'això; s'havia d'encantar; i aquell Pere Antoni, Sabent que el capellà hi volia dir, i essent ell picador de pedra, s'hi acostà i se convengueren que el capellà la trauria i ell hi faria feina. Així se va fer. En Pere Antoni pren un empresa de l'Ajuntament de Llucmajor de picar la pedra viva per l'acera dels carrers de dita vila; i se'n va al capellà a dir-li quant volia la pedra viva que per allò fos necessària. El capellà la hi demana a quatre dècimes el metre, i fan barrina, i comencen a treure'n. En Pere Antoni va veure que li sortia massa cara, i demana an el capellà rebaixa, i després de moltes raons, ho posen a dues dècimes el metre, i seguiren traient-ne. En Pere Antoni, pers oles de forn, treu pedra a una altra pedrera d'un amic seu, que la hi regalava: el capellà, com ho sap, ho pren tort; i com en Pere Antoni hi av per pagar-li la pedra treta, li diu que no

vol cobrar i que la pedra a queda a compte seu. En Pere Antoni protesta, les se tenen, se maltracten una mica. El Vicari de Randa s'hi posa pel mig i consegueix que el capellà se vulla entendre amb ell (el Vicari) i el regonesca com a amo de la pedra treta i com a pagador, divent en Pere Antoni entregar els doblers a dit Vicari. Envia aquest dies passats un carro amb los doblers, i el capellà ni volgué cobrar ni que se'n duguessen la pedra. Hi ha intervengut el Rector de Lluçmajor, i m'ha enviat en Pere Antoni a contar-m'ho i a demanar-me permís per dur el capellà an el Tribunal. Li he dit que deix anar de tribunals, que ja ho arreglarem, si Déu ho vol i Maria.

Dia 21 febrer de 1899

S'és presentat el Batle de Randa per parlar-me de la qüestió de D. Antoni Sociés, Pre. de Randa, i del seu cosí Pere Antoni. Ha dit que aquest era un tal i un qual i que el capellà tenia tota la raó i que tot el poble de Randa estava per ell. Li he demanat com era que el capellà negava el tracte, i ha dit que era que en Pere Antoni no complia les condicions del contracte. Li he demanat quines eren aquestes, i com les havia infringides; i ha dit que s'era portar malament, i que se n'havia duites pedres per allà on no les se'n podia dur, això és, per dins la comuna de Randa, lo qual causava un gros perjudici an el poble. Li he demanat que m'explicàs com hi podia haver en això tant de perjudici, ja que jo no ho comprenia. Només he pogut treure en net la seva afirmació gratuïta de que hi havia el perjudici, i que el poble tenia dret d'arrendar aquesta pedrera i que el producte s'invertiria en obres a l'església, o en el cementeri, o en els camins de Randa. Ha acabat per dir-li que lo que interessava era que vengué el capellà a parlar amb mi. El capellà s'és presentat com ja me n'anava, i li he dit que vengués el vespre. Anit és vengut: li he llegida la relació del cas que me féu dia 19 en Pere Antoni, i m'ha negat que ell quan va prendre la pedrera hagués promès res a dit Pere Antoni sobre que aquest hi hagués de fer feina. Ha dit que com feren tracte sobre la pedra de l'acera de Lluçmajor a quatre cèntims d'escut el metre, li posà per condició que havia d'observar bona conducta, que havia de fer bonda, i que si no, no hi hauri atracte; i que quan li digué en Pere Antoni que a quatre cèntims era massa car, i tengueren paraules, li va dir: -El tracte està desfet perquè tu no has fet bonda.- Jo li he demanat en que consistia aquesta falta de bonda; i ha dit: -En que m'havia insultat-. Li he fet notar que això no era raó: si l'insultà, cometé una falta, però això no feu que el contracte fos nul. Llavò li he

dit: -Sia lo que sia, vostè convengué en reformar el contracte, admetent que tragués pedra a dues dècimes el metre en lloc de les quatre del primer.-És ver, diu ell, però el tracta era que havia de fer bonda, i que no podia passar pedres d'altra pedrera per dins la Comuna de Randa, i que si n'hi passava, li sortiria malament. Ell n'hi va passar, i per això no hi ha contracte-. Jo li he dit: -Maldament tengués el contracte amb vostè sobre le pedres de l'acera, ell, per soles de forn, i per les demés coses, podia treure pedres d'altra pedrera.-Però, diu ell, no les podia passar per dins la Comuna.-I la Comuna, dic jo, ¿que no és camí públic?- No senyor, diu ell. -Aquí jo he recordat que en Pere Antoni me digué que la senyora d'Aubenyà li donà permís per passar-hi. Jo ho he dit an el capellà, queha contestat:-La senyora no pot donar permís si això nos causa un perjudici, i llavò ella n'hi donà per dur-se'n pedres per l'acera, i no per soles de forn. A poc a poc, responc jo; si ella no pot donar permís per la raó que no vos pot perjudicar, tant de perjudici ha de causar-vos en Pere Antoni passant pedres per sola de forn com passant pedres per l'acera.- Però, diu ell, és que no n'hi podia passar: ha faltat, n'hi ha passades, luego, el tracte està desfet. - Vostè mateix, li he dit, ha confessat que només li digué: si passes pedres d'altra pedrera per dins la Comuna, te sortirà malament. I no li digué: si n'hi passes, no hi haurà contracte. Per això, maldament n'hi passàs, el contracta no queda desfet.- Me som hagut d'esforçar molt per fer-li comprendre això, perque sempre me sortia amb les mateixes i llavò rebut el clau dient que perque l'havia maltractat i li havia dit que li aficaria una tatxeta a la corona, no hi havia contracte. Li he dit llavò: -si vostè se n'anava davant qualsevol tribunal amb aquestes raons, el condemnarien i en farien comèdia de vostè. Com Autoritat Eclesiàstica no puc permetre que s'exposi a tal cosa. Vostè lo que ha de fer és cridar en Pere Antoni, cobrar la pedra que li ha tret i deixar que la se'n duga; i vostè ja no havia d'haver arrendada la pedrera, perque els Cànon prohibeixen an els capellans el posar-se en negocis així.- Ell ha dit que tenia dret a posar-s'hi coma fill de Randa, perque era una heretat que tenien, això de les pedreres. Li he dit que com a fill de Randa podia participar de la utilitat pública que venia a Randa de tals pedreres, però que, com a capellà, estava privat de poder arrendar una tal cosa. Ha acabat per regonèixer que era així, i m'ha mostrada una escriptura privada com mentres ell ha cedit a altres el drets que tenia damunt la pedrera. M'ha dit que pagarien an el Pere Antoni els jornals que tenia de treure pedra; i jo li he dit que en Pere Antoni, una volta que hi havia el contracte, mentres pagàs la pedra tret, tenia dret de dur-la se'n, que era seva. Tot d'una no ho volia admetre, però llavò és rendit, i hem

quedat que jo escriure an en Pere Antoni que envií an el capellà els doblers de la pedra treta i que el capellà no pos cap dificultat a que la se'n duga ni permeta que ningú altre n'hi pos, perquè llavò en Pere Antoni podia dur an el Tribunal el capellà, que seria el qui després de tot pagaria la festa. Així hem quedats, i m'ha promès que per ell no se perdria.

Dia 22

He escrit an en Pere Antoni Socies, de Llucmajor, que envií els doblers de la pedra viva a son cosí capellà, D. Antoni, i que se'n pot dur de la pedrera de Randa dita pedra viva, en voler; i que vaja alerta a conversar malament del capellà.

Dia 18 març 1899

Sés presentat D. Antoni Socies, Pre., de Randa. Li he dit que sabia de bona tinta que a pesar d'haver-li dit jo que ell no podia manejar la pedrera i haver-me mostrada una escriptura com mentres l'havia cedida a un parell, ell continuà comandant de dita pedrera lo mateix que abans. Ha contestat que no ha fet cap tracte pus. He repetit que, maldament, no n'haja fet cap, me consta que lle segueix essent l'amo. No ho ha negat. Ho volia treure que ell com a de Randa té dret a la pedrera. Li he demanat si no l'hagués arrendada, si ho podria comandar com hi comanda. Ha dit que no.- Luego vostè hi comanda no com a randí, sinó com a arrendador i en virtut d'haver-la treta com l'encautaven.- No li ha pogut fer entendre una cosa tan clara, i he acabat per dir-li que si ell torna a fer actes de domini damunt la pedrera, si jo sé que ll continua comandant com fins aquí, li sortirà malament, i que no se figure que li hem de deixar fer trucs i baldufes. Insistia i tornava insistir, i amb un poc és l'he hagut de treure defora. Què és de mal, esser tudorsos! (...)

UN FANDANGO TALÍQUÍN

Un dels assumptes on Alcover hagué d'intervenir de manera contundent va ser arran d'una proposta de celebrar un ball a Randa després de l'oferta. Aquest ball era *el fandango de Llucmajor*, qualificat per Alcover com *taliquín*, és a dir dolent, poc recomanable per escandalós. (Alcover 2003: 177-178)

Dia 6 d'agost de 1899

És vengut el Vicari de Randa a contar-me que alguns s'hi presentaren perque los das la mitat de l'oferta i de la capta d'una festa grossa de dit poble per fer un ball, un dinar i menar música. En aquest ball volen ballar el fandango de Llucmajor que és ben taliquín i les al·lotes hi ballen massa escotades, però massa. Ell lo ha dit que per cap vent del món; que les ordes que té del bisbe són de no destinar a coses profanes ni un cèntim de captes ni llimosnes. M'ha dit que a una feta que feren no hi ha gaire, les balladores del ball se presentaren a missa amb los sons (sic), segons costum. Com anaven tan escotades, ell se posa en el portal, i les feu tornar a rere. Me digué que no volgué que traguesses els bancs de l'església per dit ball. Li he dit que si el ball fos així com eren els d'altres temps, seria cosa de seguir la costum de deixar dits bancs. Ara si són balls taliquins, fora.

Dia 9 d'agost de 1899

És vengut el P. Salvà, de Sant Felip Neri, a parlar-me de lo de Randa, i m'ha dit que té por que el Vicari no sia fet càrrec de tot lo d'allà. Els obrers estan conformes de que sia per l'església l'oferta i de la capta del blat lo que vulla el Vicari: ells prometen solemnement que no volen que el ball sia d'aferrats, sinó a la mallorquina antiga, i aposta ja no volen la música de Llucmajor; estan conformes que el ball no se faça davant l'església com s'hi feia, ni amb los bancs de l'església, segons era la costum. Només demanen part en la capta del ball, i diuen que sino hi ha d'haver festa de carrer, no farà res la capta.- Pareix que el Vicari m'anomenà molt per allà, invocant la meua autoritat per qualsevol cosa; i trobava la gent que era massa. He resolt de cridar-lo per veure què hi ha.

Font: Mallorca. *Guías artísticas de España* (1948)

ELS PORCS DE S'ARESTA I GRÀCIA

El senyor de la possessió de s'Aresta, on se situa la cova on hi ha el santuari de Gràcia, es defensà de les queixes del donat perquè els seus porcs s'havien menjat les figues de devora el santuari, tot al·legant que les terres eren seves. Alcover apuntà l'assumpte atès que aquest conflicte implicava la propietat de les marjades que hi ha voltant el temple, que per al vicari general eren del santuari. (Alcover 2003: 186)

Dia 29 d'agost de 1899

Són venguts els rector de Llucmajor i un de sos Vicaris a contar-me que el senyor de S'Aresta, possessió dins la qual està enclavat el santuari de Gràcia qui posseeix un tros de terra voltant voltant, de temps immemorial, pretén que aquest tros és seu i que l'amo que té a S'Aresta hi passà els porcs, tomà les fues de moro i féu mil atrocitats amb perjudici del Donat, que hi ha a Gràcia, i sobretot del Santuari. El senyor pretén que és seu perquè consta a una escriptura del segle XV que el senyor de s'Aresta va permetre que un franciscà conventual s'establís a Gràcia i hi fes vida solitària i se servís de la cova i son contorn, però només el temps de sa vida; i com dit frare se morí fa segles, el senyor d'ara diu que dit tros és seu. Lo cert és que fa segles que Gràcia és esglesieta pública, que el Bisbe sempre ha visitada, que hi ha hagut Clavari i Donat i que l'Ajuntament i Rector de Llucmajor sempre se'n són cuidats. Avui és venguda Comissió del Clero i de l'Ajuntament a veure el senyor i afer-li això present. Ha dit que ho vol estudiar i que contestarà. He dit an el Rector que tot d'una que contest, que m'ho escriga, i que si torna fer cap acte de domini que m'avís.

Annex

Llucmajorers

Nom	Ofici / altres	Obra on apareix
Mestre Jaume Bizà	Teuler	Quadern X (1922)
Antoni Bortorer Salvà	Roder (que mena la roda)	Quadern X (1922)
Jaume Calafat Pocoví	(13 anys)	Quadern IX (1922)
Joan Carbonell Boscana	Cuiner	Quadern XII (1922)
Antoni Cardell	Fuster de carros	Llibreta XXXII (1921)
Antoni Cardell (fill)	Fill d'Antoni Cardell	Quadern X (1922)
Miquel Cardell (fill)	Fill d'Antoni Cardell	Quadern X (1922)
Francisca Catany Pons	(10 anys)	Quadern IX (1922)
Miquel Clar Cardell	Paraire	Llibreta XXXII (1921)
Joan Clar Mulet	Ferrer	Llibreta XXXI (1921-22)
Catalina Clar Puigserver	Criada de l'amo Joan Mòger	Quadern X (1922)
Bartomeu Duran Clar	Picapedrer	Llibreta XXXI (1921-22)
Josep Ferrer Catany	Escolà	BDLC 13
Miquel font Caldés	Teixidor de lona	Quadern X (1922)
Jordi Font Jordi	(14 anys)	Quadern IV (1922)
Bartomeu Font Palou	Fideuer	Lliberta XXXI, XXXII
Francisca Garau Tomàs	(12 anys)	Quadern IV (1922)
Antònia Garcias Catany	(10 anys)	Quadre IV (1922)

Nom	Ofici / altres	Obra on apareix
Guillem Jaume	Moliner (molí d'en Franc)	Llibreta XXXII (1921)
Joana Aina Julià Rubí	Madona de ses Males cases	Quadern XII (1922)
Mateu Mir Rubí	Selleter	Llibreta XXXII (1921)
Gabriel Mir	Fuster primater	Quadern X (1922)
Bernat Miró Bonet	Llauner	Llibreta XXXII (1921)
Joan Mòger de les males cases		BDLC, 13
Catalina Noguera Mas	“germana d'en Noguera”	Llibreta XXXI (1921-22)
Sebastià Noguera Salvà	Gerrer	Quadern X (1922)
Antoni Oliver Vidal	Ferrer	Llibreta XXXII (1921)
Joan Pastor Sastre	Teixidor	Quadern X (1922)
Jaume Pizà	Teuler	BDLC 13
Andreu Pont Llodrà	Rector	BDLC 13
Antoni Josep Pont Llodrà	Prevere	BDLC 13
Bartomeu Pou Tomàs	(9 anys)	Quadern IV (1922)
Julià Puig Puigserver	Sabater	Llibreta XXXII (1921)
Guillem Puig Salvà	Sabater	Llibreta XXXII (1921)
Julià Puig Salvà	Sabater	Llibreta XXXII (1921)
Guillem Puig	Lluçmajor	Quadern X (1922)
Margalida Puigserver Tomàs	Criada de Joan Mòger	BDLC 13
Joan Ramis	Cotxer de can Morell, Font i Roig de Pastoritx	Quadern 1922

Nom	Ofici / altres	Obra on apareix
Maria Romaguera Cardell	11 anys	Quadern IX (1922)
Bartomeu Romaguera “Guixa”	Fàbrida de teixits	Quadern X (1922)
Llorença Rubí Amengual	Botiguera	Llibreta XXXI (1921-22)
Margalida Rubí Catany	(11 anys)	Quadern IX (1922)
Antoni Sagristà Moragues	(13 anys)	Quadern IX (1922)
Telm Salvà	Prevere, vicari	BDLC
Pere Santandreu Duran	9 anys	Quadern X (1922)
Damià Sastre Garau	Caçador	Quadern XXX (1921)
Maria Sastre Tomàs	(11 anys)	Quadern IX (1922)
Joan Segura i Miró	(11 anys)	Quadern IX (1922)
Maria Servera Tomàs	Teixidora	Llibreta XXXII (1921)
Margalida Socies Llambies	(12 anys)	Quadern IX (1922)
Antonina Aina	Molí d'en Franc	Llibreta (1921)
Miquel Vidal Salvà	(11 anys)	Quadern IX (1922)
Joan Vidal Tomàs	(13 anys)	Quadern IX (1922)

Bibliografia

Adrover, Sebastià; Tomàs Vibot (2022): Per la pàtria i per la llengua. Pollença: El Gall Editor.

Alcover, Antoni M. (1976): Rondaies mallorquines d'en Jordi des Racó, XXIV volums. Palma: Moll

- (2003): Quatre anys de Vicari General. Palma: Moll.

- (2006): Crònica de l'obra del Diccionari [ed. a cura de Jaume Corbera]. Palma: Moll.

- (2006-2022): Aplec de Rondaies Mallorquines d'en Jordi d'es Racó, IX toms [ed. a cura de Josep A. Grimat i Jaume Guiscafrè]. Palma: Moll

Coll, Baltasar (1971): Folklore de Llucmajor. Palma: Imprenta Moderna. *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Promomallorca. Mallorca

Moll, Francesc de B. (1996): Un home de combat. Palma: Moll.

Oliver, Jaume; Bartomeu Font (2018): Bartomeu Font Cantallops i la fundació de Son Ferriol. Primer Centenari (1918-2018). Palma: Ajuntament de Palma.

Ajuntament
de **Llucmajor**